

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра екології та біологічної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ
НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 8 КЛАСІ

Галузь знань – 01 «Освіта / Педагогіка»
Спеціальність – 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)»
Предметна спеціальність – 014.05 «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

ДРСОБ. 022216.01.07.00

Виконав: здобувач 2 курсу група СОБм-22-1 _____ Аліна ПОЛЮК

Керівник _____ Олеся МАТЕЮК

Нормоконтролер _____ Сергій ШЕВЧЕНКО

До захисту допускаю:

Зав. кафедри екології

та біологічної освіти

_____ 2023 р.

_____ Наталія МІРОНОВА

Хмельницький 2023

Факультет – Гуманітарно-педагогічний
Кафедра – Екології та біологічної освіти
Освітній рівень – другий (магістерський)
Галузь знань – 01 «Освіта / Педагогіка»
Спеціальність – 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)»
Предметна спеціальність – 014.05 «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»
Освітня програма – «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри екології
та біологічної освіти
_____Наталія МІРОНОВА
«16» жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Полюк Аліні Миколаївні

1. Тема роботи: Використання нестандартних уроків на уроках основ здоров'я у 8 класі
керівник роботи Матеюк Олеся Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент.
Затверджено наказом ректора університету від 15 серпня 2023 року № 30.
2. Строк подання студентом роботи на кафедру 13 грудня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: нормативні документи і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти; психолого-педагогічна і методична література; відомості про наявний стан навчання основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти
4. Зміст дипломної роботи:
 - 4.1 Теоретичні засади використання нестандартних форм навчання у закладах загальної середньої освіти
 - 4.2 Організаційно-методичні засади використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі
 - 4.3 Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі

Дата видачі завдання: 16 жовтня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів)	Термін виконання етапів	Примітка
	дипломної роботи		
1	Теоретичні засади використання нестандартних форм навчання у закладах загальної середньої освіти	16.10-31.10	виконано
2	Організаційно-методичні засади використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі	1.11-12.11	виконано
3	Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі	13.11-28.11	виконано
4	Оформлення роботи	28.11-13.12	виконано

Здобувач

_____ Аліна ПОЛЮК

Керівник

_____ Олеся МАТЕЮК

АНОТАЦІЯ

Тема – Використання нестандартних уроків на уроках основ здоров'я у 8 класі

Автор – студ. СОБм-22-1 А.М.Полюк

Керівник – к. пед. н., доцент О.П. Матеюк

Дипломна робота викладена на 76 сторінках, містить 9 таблиць, 8 рисунків та перелік джерел посилання з 52 джерел.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: НЕСТАНДАРНІ УРОКИ, СНОВИ ЗДОРОВ'Я, УЧНІ 8 КЛАСУ, ЗАКЛАДИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.

У дипломній роботі обґрунтовано теоретичні і методичні засади використання у навчальному процесі закладів загальної середньої освіти нестандартних уроків, розроблено методику використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі та експериментально перевірено її ефективність.

15.12.2023 р.

Аліна ПОЛЮК

ЗМІСТ

	С.
Перелік умовних позначень	6
Вступ.....	7
1 Теоретичні засади використання нестандартних форм навчання у зкладах загальної середньої освіти	11
1.1 Аналіз психолого-педагогічного досвіду щодо нестандартних форм навчання у сучасній школі	11
1.2 Класифікація нестандартних форм організації навчання. Типи нестандартних уроків	15
1.3 Нестандартний урок як форма організації навчання.....	21
2 Організаційно-методичні засади використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі	24
2.1 Формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів під час вивчення предмету «Основи здоров'я»	24
2.2 Методичні рекомендації щодо розробки та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я	30
2.3 Використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі	40
3 Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі	51
3.1. Основні етапи експериментального дослідження	51
3.2. Результати експериментального дослідження	57
Висновки.....	67
Перелік джерел посилання.....	71
Додаток А Апробація результатів дослідження	78
Додаток Б Конспект уроку – брейн-рингу «Перша домедична допомога	

при кровотечах»	82
Додаток В Конспект уроку – тренінгу «Екологічна безпека»	87
Додаток Г Тестові завдання для контрольних робіт	92

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ООЖН – освіта на основі набуття життєвих навичок

ВСТУП

Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» визначають новий напрямок розвитку освіти в Україні, звертаючи увагу на інтерактивність, інноваційність та гуманістичний підхід до навчання, які покликані покращити якість освіти та підготувати молоде покоління до викликів сучасного світу.

Індивідуалізація навчання, врахування різноманітності здібностей та інтересів учнів – ось ключові аспекти, які стають центральними в сучасних освітніх підходах. Нетрадиційні методи і форми навчання можуть бути дуже ефективними в досягненні цих цілей, оскільки вони можуть бути адаптовані до індивідуальних потреб і особливостей кожного учня. Разом з тим, стимулювання позитивної мотивації щодо здорового способу життя також є надзвичайно важливим аспектом у сучасній освіті. Навчання, яке не лише надає знання, а й надихає та мотивує учнів до здорового способу життя, може суттєво вплинути на їхнє майбутнє. Таким чином, дослідження та впровадження нетрадиційних форм навчання на уроках основ здоров'я є необхідними для підготовки молодого покоління до життя в сучасному світі.

Актуальність дослідження нетрадиційних форм навчання полягає у зміненому підході до структури уроку в загальноосвітній школі. Сучасні педагогічні погляди акцентують на багатоваріантності структури уроків, розрізняючи типові уроки від специфічних форм їх проведення. Ця тенденція вимагає розширення методологічного арсеналу вчителя та застосування нетрадиційних методик і прийомів для досягнення кращих навчальних результатів та збереження зацікавленості учнів. Таким чином, дослідження нетрадиційних форм навчання стає важливим завданням для сучасних педагогів,

які прагнуть покращити якість освіти та забезпечити ефективний процес навчання для кожного учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що значний внесок у дослідження організації нестандартних форм навчання, зробили такі науковці як Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко, І.А. Репік, Ю.І. Глобенко Л.Д. Губенко, О.С. Казачінер, Н.А. Коломієць, Л.К. Лухтай, П.І. Матвієнко, О Митник, Т.В. Михайлів, Е. Печерська, О.Я. Савченко, О.І. Пометун, О.В. Трофимова, В. Шпак та інші. У їхніх працях ґрунтовно і глибоко досліджується навчальна діяльність учнів на уроках з основ здоров'я. Досвід шкільних викладачів і дослідження педагогів-новаторів показали, що нетрадиційні форми проведення уроків підтримують інтерес учнів до предмета і підвищують мотивацію навчання. Проте, не зважаючи на ґрунтовні дослідження названих науковців деякі аспекти проблеми, що стосується умов проведення нетрадиційних форм уроків у сучасній школі і надалі продовжує зберігатись. Тому немає сумніву, що проблема застосування нетрадиційних форм уроків під час ознайомлення учнів з основами здоров'я є актуальною, але маловивченою і потребує подальшого дослідження.

Мета роботи – розкрити теоретичні засади, методичні особливості проведення нестандартних уроків та розробити методіку використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні завдання:

- здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури щодо нестандартних форм навчання у ЗЗСО;
- навести класифікацію нестандартних форм організації навчання та розкрити типи нестандартних уроків;
- здійснити характеристику нестандартного уроку як ефективної форми навчання;
- обґрунтувати організаційно-методичні засади використання нестандартних уроків під час вивчення основ;

– розробити методику використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Об'єкт дослідження – процес навчання основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методика використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що процес навчання основ здоров'я у 8 класі буде ефективним, якщо впровадити методику використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі, що передбачає використання активних методів навчання; врахування індивідуальних потреб учнів; використання музичного супроводу; застосування фізичних вправ, руханок, дихальної гімнастики; врахування позитивної мотивації, яка стимулює учнів до активної участі та досягнень у навчанні та формує позитивне ставлення до здорового способу життя.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези використано такі методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення вивчення досвіду різних науковців щодо використання нестандартних уроків, уточнення поняттєвого апарату дослідження; обґрунтування організаційно-методичних засад використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я; емпіричні – спостереження, опитування для визначення стану застосування нетрадиційних типів уроків під час вивчення основ здоров'я у ЗЗСО; тестування для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я; педагогічний експеримент для експериментальної перевірки ефективності методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі; математичної статистики – критерій Пірсона (χ^2), які дозволили одержати якісні та кількісні результати педагогічного експерименту й визначити їхню достовірність.

Дослідження проводилось на кафедрі екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету. Експериментальною базою

дослідження був ЗЗСО «Щиборівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Хмельницької області».

Інноваційність результатів дослідження полягає у розроблені методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що здійснено обґрунтування організаційно-методичних засад використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці навчально-методичних матеріалів для реалізації методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі, а саме:

- конспектів уроків: узагальнення і систематизації знань, брейн-рингу, тренінгу;
- тестових завдань для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я.

Розроблені матеріали можуть бути використані вчителями основ здоров'я ЗЗСО для підвищення ефективності навчання основ здоров'я у 8 класі.

Результати дослідження апробовано на ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Vin Smart Eco» (18 травня 2023 року, м. Вінниця) та опубліковано у збірці матеріалів конференції (додаток А).

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1 Аналіз психолого-педагогічного досвіду щодо нестандартних форм навчання у сучасній школі

Сьогодні в освітньому середовищі України відбуваються ґрунтовні зміни, продиктовані ходом реформування школи, який відбувається відповідно до закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту базової середньої освіти. Ці зміни свідчать про системну трансформацію освітнього простору, що передбачає модернізацію змісту освіти, перехід від традиційних методів навчання до інтерактивних, новітніх технологій.

Традиційна система освіти, яка сформувалася століття тому, потребує реформування. Це може включати в себе не лише технологічні інновації, але й перегляд методів викладання, стандартів, зміни у структурі навчання. Сучасне суспільство вимагає від освітньої системи нових підходів до навчання, які б відповідали вимогам часу. Цифрові технології та ЕОМ відкривають перед освітою нові можливості, які можна використовувати для підвищення ефективності навчання.

До того ж, останнім часом педагоги відмічають втрату інтересу учнів до навчання через одноманітність роботи на уроках. Ця обставина свідчить про потребу в інноваціях і варіативності в підходах викладання, та спонукає вчителів адаптуватися до змін і шукати більш ефективні способи залучення учнів до навчання [1, 2].

Введення нестандартних уроків у педагогічний процес як альтернатива традиційним вказує на намагання змінити стандартний підхід до навчання та виховання. Вони створюють умови для забезпечення розвитку особистості учня з позицій особистісно-орієнтованого підходу у навчанні та вихованні. Термін «нестандартний урок» вперше було введено І. П. Подласим, і він визначається як

«імпровізоване навчальне заняття з нетрадиційною структурою». В області педагогіки та дидактики також існує концепція «нетрадиційний», яка використовується паралельно із терміном «нестандартний». Нетрадиційні уроки – це «заняття, які вбирають у себе методи і прийоми різноманітних форм навчання. Вони будуються на колективній роботі вчителя та учнів, на спільному пошуку, на експерименті з відпрацювання нових методів з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу» [3].

Існує декілька поглядів на концепцію нестандартного уроку. За С. Антиповою, В. Паламарчуком, Д. Рум'янцевою, його суть полягає в структуруванні змісту та форми таким чином, щоб викликати інтерес учнів та сприяти їх оптимальному розвитку й вихованню [4]. Аналізуючи історію розвитку уроку як основної форми навчання в школі, ці дослідники зазначають, що нестандартні заняття з'являлися в періоди кардинальних змін і реформ в суспільстві. Наприклад, у 20-ті роки ХХ століття з'явилися урок-суд, урок-диспут, урок-екскурсія, урок-ярмарок тощо. У другій половині ХХ століття набули поширення коментовані та цілісні (узагальнюючі) уроки. З часом кількість таких форм організації навчальної діяльності збільшувалася [4].

Л. Лухтай характеризує нестандартний урок як той, що виходить за рамки визначених дидактичними норм, де вчитель не обов'язково дотримується чітких етапів методів навчання та традиційних форм роботи [5].

Е. Печерська виділяє основну особливість нестандартного уроку у подачі матеріалу у формі, що включає різноманітні асоціації та емоції, що сприяє формуванню позитивної мотивації для навчальної діяльності [6].

О. Митник та В. Шпак підкреслюють, що виникнення нестандартного уроку залежить від використання нестандартної педагогічної теорії, ретельного самоаналізу вчительської діяльності, прогнозування ходу подій на уроці та, головне, від відсутності стандартних шаблонів у педагогічній технології [7].

За словами сучасних педагогів-практиків, головною відмінністю нестандартного уроку від традиційного є його нешаблонність та, в певній мірі, неформальність. Нестандартний урок не підкоряється жорстким вимогам

стосовно конкретного проведення, визнається як більш творчий та відкритий, залишаючи простір для активної участі всіх учасників і створюючи підґрунтя для емоційного сприйняття предмета вивчення, учасників уроку та його активних учасників [8].

Л. Дубровська, О. Самойленко, В. Дубровський зауважують, що нетрадиційні уроки можуть служити основою для вирішення одного з найсерйозніших протиріч у сучасній освітній системі: взаємодії між суспільним прагненням до новаторських підходів до організації навчального процесу та обґрунтованістю збереження традиційних методів навчання і виховання. Властивості, такі як орієнтація на конкретні цілі, характер взаємодії між вчителем і учнем, їх позиції під час навчання, роблять ці форми уроків «нетрадиційними» з властивістю до інновацій. При цьому залишається урочна форма з усіма її наслідками, можливостями і обмеженнями [9].

Л. Дубровська, розглядаючи нетрадиційний урок як експериментальну форму подачі матеріалу, акцентує увагу на необхідності педагогічного досвіду та його готовності до інноваційної діяльності. Автор наголошує на необхідності впровадження нових типів уроків, що відрізняються від традиційних, характеризуються максимальною щільністю, різноманітністю видів пізнавальної діяльності, впровадженням самостійної роботи учнів, використанням програмованого та проблемного навчання, встановленням міжпредметних зв'язків та усуненням перевантаження учнів [10].

Розглянемо основні розходження між стандартними і нестандартними уроками, які були визначені Н. Мойсеюк:

– структура уроку: у нестандартних уроках вона є різноманітною і залежить від типу уроку та його методу проведення;

– мотивація навчання: стандартні уроки використовують мотивацію «вчу, бо треба знати», тоді як нестандартні уроки мають підсвідому мотивацію, що розвивається без примусів до навчання;

– спосіб проведення: стандартні уроки дотримуються «шаблону» серії уроків з ігровими моментами за участю вчителя; в той час як нестандартний урок може пройти у формі величезної ігрової ситуації протягом всього уроку;

– новий спосіб навчання: стандартні уроки вивчають матеріал одного предмету, іноді із міжпредметними зв'язками, тоді як нестандартні уроки можуть охоплювати блоки кількох предметів (інтегровані уроки);

– кількість класів: нестандартні уроки можуть проводитися з двома класами одночасно або з учнями різного віку;

– розвиток нових умінь: нестандартні уроки можуть сприяти розвитку уваги, пам'яті, мислення, уяви, акторських здібностей та інших навичок;

– продуктивність праці: на нестандартних уроках рівень активізації уваги дітей значно вищий, і вони менше втомлюються [11].

Педагогічна наука та сучасна освітянська практика підтверджують, що нестандартні уроки відіграють важливу роль у прискореному освоєнні навчального матеріалу, поліпшенні сприйняття нових знань та сприяють успішному освоєнню учнями нової інформації. Ці уроки максимально сприяють розвитку пізнавальної самостійності, формуванню змагальницьких прагнень, творчої активності та ініціативи серед учнів. Крім того, вони викликають більший інтерес учнів, оскільки мають багато спільного із ігровою діяльністю дітей.

Отже, актуальність і необхідність застосування нестандартних уроків у сучасній школі обумовлені вимогами сучасності та потребами учнів. У сучасному контексті використання нестандартних уроків характеризується структуруванням змісту та форми, спрямованим на збудження інтересу учнів та сприяння їхньому оптимальному розвитку і вихованню.

1.2 Класифікація нестандартних форм організації навчання. Типи нестандартних уроків

На сучасний момент існує розбіжність у поглядах на сутність та класифікацію форм навчання у школі. Більшість визначень терміну «форми навчання» можна узагальнити до трьох основних аспектів:

а) система цілеспрямованої організації взаємодії між вчителем і учнями, що включає розподіл навчально-організаційних функцій, добір і послідовність ланок навчальної роботи, а також режим часу і простору;

б) цілеспрямована, чітко організована, змістовно насичена і методично підтримана система пізнавального та виховного спілкування, взаємодії та відносин між вчителем і учнями;

в) спосіб організації навчання на різних його рівнях [12].

Основний зміст першого рівня включає в себе всі аспекти, що торкаються навчання у контексті педагогічного процесу в цілому. Цьому рівню відповідають системи навчання (рисунок 1.1):

Рисунок 1.1 – Системи навчання [12]

Сутність другого рівня охоплює групу явищ, що стосуються навчального заняття. Зокрема застосовуються такі форми (рисунк 1.2):

Рисунок 1.2 – Форми навчального заняття [12]

Сутність третього рівня характеризує навчальну діяльність учнів на занятті (рисунк 1.3):

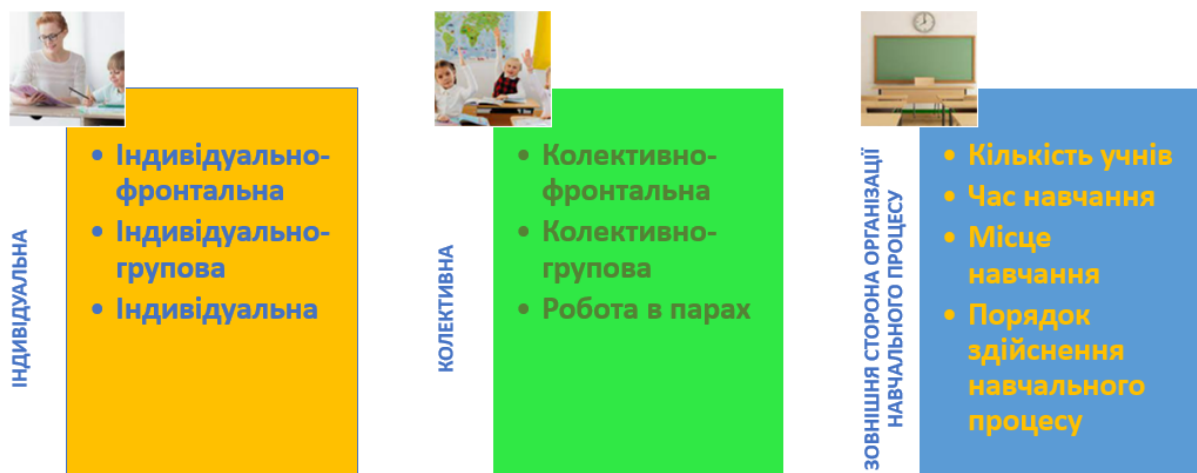

Рисунок 1.3 – Форми навчальної діяльності учнів на занятті

Індивідуальна організація навчання передбачає виконання завдань кожним учнем самотійно, незалежно від інших. Цей підхід дозволяє розмежовувати зміст педагогічного процесу, засоби, методи, а також види діяльності учнів. Він створює сприятливі умови для вираження особистісних рис, а також враховує індивідуально-типологічні особливості нервової системи, здібностей, темпераменту та рівня інтелектуального розвитку кожної дитини у процесі навчання.

Групова організація навчання слугує формуванню відповідальності, готовності надавати допомогу іншим, розширює границі міжособистісних взаємин, а також сприяє розвитку пізнавальної активності та самотійності учнів. Групова робота може бути за змістом (однаковою для кожного члена групи, різною та комбінованою). Цей метод використовується на уроках, під час виконання домашнього завдання, а також під час індивідуальних занять.

Фронтальна форма організації навчання створює можливості для взаємного обміну, взаємного збагачення та емоційного взаємодії. Вона сприяє формуванню колективних почуттів та навичок колективної праці, де школярі спільно розв'язують завдання, використовують однаковий матеріал, застосовують подібні уміння та досягають спільних результатів. Цей підхід передбачає також формування індивідуальності через порівняння і взаємну оцінку, що сприяє розвитку особистих характеристик.

Нетрадиційні форми проявляються тоді, коли виникають якісно нові соціальні завдання, і вони характеризуються організаційною нестандартністю навчального процесу, забезпечуючи оптимальність вирішення завдань у навчально-виховному контексті.

В сучасній дидактиці існує кілька підходів до класифікації уроків, але відповідно до поглядів О. Пометуна та Г. Фреймана, дидактична мета визначається як найважливіша складова процесу навчання, тому класифікація за цією характеристикою найбільш відповідає реальній суті уроку [13].

Класифікація уроків відповідно до дидактичної мети виглядає таким чином:

- уроки засвоєння нового навчального матеріалу;
- уроки формування і вдосконалення умінь та навичок;
- уроки закріплення та застосування знань, умінь та навичок;
- уроки узагальнення та систематизації знань;
- уроки контролю і корекції знань, умінь та навичок;
- комбіновані уроки [14].

Педагоги визнають, що урок залишається основною формою організації навчання в школі, і, хоча його тривалість обмежена, він визнається ключовим етапом у навчальному процесі. Успішність кожного окремого уроку визначає якість загальної шкільної освіти. Тому зусилля науковців-теоретиків, методистів і вчителів-практиків фокусуються на удосконаленні цієї форми занять та пошуку новаторських, нестандартних і, головне, ефективних методів його проведення [12].

У науковій літературі описано різні типи нестандартних уроків (рисунок 1.4) [15].

На сьогоднішній день педагоги виділяють більше 50 нетрадиційних форм проведення уроків, які вчителі застосовують у своїй практиці [16]. Назви нестандартних уроків відображають їхні цілі, завдання та методику проведення.

Можна виділити наступні типи нестандартних уроків:

- 1) Уроки у формі змагань та ігор: конкурс, турнір, естафета, дуель, КВК, ділова гра, рольова гра, кросворд, вікторина тощо.
- 2) Уроки, основані на формах, жанрах та методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензії тощо.
- 3) Уроки, основані на нетрадиційній організації учбового матеріалу: урок мудрості, одкровення, урок-блок тощо.
- 4) Уроки, що нагадують публічні форми спілкування: прес-конференція, брифінг, аукціон, бенефіс, дискусія, панорама, телеміст тощо.

Рисунок 1.4 – Нетрадиційні (нестандартні) типи уроків [15]

5) Уроки, засновані на імітації діяльності закладів і організацій: слідство, патентне бюро, учена рада тощо.

6) Уроки, основані на імітації діяльності при проведенні суспільно-культурних заходів: заочна екскурсія, екскурсія в минуле, подорож, прогулянки тощо.

7) Уроки, що опираються на фантазію: урок-казка, урок-сюрприз тощо.

8) Використання на уроках традиційних форм позакласної роботи: вистава, брейн-ринг, диспут тощо.

9) Інтегровані уроки.

10) Трансформація традиційних способів організації уроку: лекція-парадокс, парне опитування, урок-практикум, урок-семінар, урок-консультація тощо [2].

Ю. Медведчук та О. Чуйко пропонують альтернативну класифікацію нестандартних уроків [3]:

1) Уроки творчості: урок винахідництва, урок-виставка, урок-твір, урок-творчий звіт тощо.

2) Уроки, співзвучні з суспільними тенденціями: урок-суспільний огляд знань, урок-диспут, урок-діалог тощо.

3) Міжпредметні та внутрішньо-курсіві уроки: одночасно з двох предметів, для учнів різного віку тощо.

4) Уроки з елементами історизму: урок про вчених, урок-бенефіс, урок-історичний огляд, урок-портрет тощо.

5) Театралізовані уроки: урок-вистава, урок спогадів, урок-суд, урок-аукціон тощо.

6) Ігрові уроки: урок-ділова гра, урок-рольова гра, урок з дидактичною грою, урок-змагання, урок-подорож тощо.

7) Допоміжні уроки: урок-тест, урок для батьків, урок-консультація тощо.

Отже, різноманіття форм і типів нестандартних уроків представляє собою невід'ємну складову «професійного вантажу» сучасного педагога. Вчителі акцентують на необхідності впровадження подібних форм взаємодії з учнями у

сучасній школі, проте важливо використовувати їх з обережністю, оскільки їхнє часте застосування може призвести до втрати інтересу учнів до навчання.

1.3 Нестандартний урок як форма організації навчання

Нестандартні уроки визначаються як використання неординарних стратегій у викладанні академічних предметів. Основна мета такого підходу полягає в тому, щоб робити навчання цікавим і захоплюючим, стимулюючи творчий розвиток учнів і викликаючи їх інтерес до навчального процесу.

Нестандартні уроки створюють атмосферу святковості, де всі учні активно залучаються, дозволяючи кожному відчувати себе частиною творчого колективу, а також надають можливість взяти участь у різноманітних формах і методах, таких як проблемне навчання, пошукова діяльність, встановлення міжпредметних та внутрішньо предметних зв'язків, використання опорних сигналів, конспектування та інші. Ці уроки сприяють зняттю напруження, стимулюють креативне мислення та підвищують інтерес до навчального матеріалу в цілому.

Педагоги розрізняють два основних підходи до концепції нетрадиційних (нестандартних) уроків [14]. Перший підхід визначає такий урок як відступ від жорсткої структури традиційного уроку і поєднання різноманітних методичних прийомів. Основна форма навчального процесу залишається традиційною, але включає елементи сучасних технологій для розвитку когнітивних здібностей учнів, зокрема шестирівневого розвитку: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінка. З цієї точки зору, уважніше добирається фактичний матеріал для уроку, текстові матеріали, джерела за темою, завдання та інші аспекти. На уроках застосовуються різноманітні види діяльності, такі як створення таблиць, виконання опорних конспектів, заповнення карток, розв'язання кросвордів на основі різноманітних джерел, участь у дискусіях та розповідях за визначеною темою, підготовка та захист рефератів, ігри та інші.

Другий підхід інтерпретує концепцію нестандартного уроку як інноваційну та сучасну форму освітнього заходу, що з'явилася недавно і стала поширеною в

сучасних школах. Серед прикладів таких уроків можна вказати уроки-конференції, уроки-круглі столи, уроки-аукціони, уроки-дискусії тощо [14].

А. Бобирьов визначає характеристики нестандартного уроку наступним чином:

- а) нетрадиційний урок має елемент новизни;
- б) застосування як програмного, так і позапрограмного матеріалу;
- в) організація колективної та індивідуальної діяльності в комплексі, проведення уроків в нетрадиційних для цього місцях або оригінально оформлених навчальних приміщеннях;
- г) використання музичних та кінематографічних елементів, мультимедійного обладнання, інформаційних комп'ютерних технологій;
- д) розвиток творчого потенціалу учнів [17].

За М. Сорочан, характеристики нетрадиційних уроків проявляються у бажанні вчителів розширювати різноманіття життя учня: стимулювати інтерес до вивчення нового, до самого уроку і школи взагалі; задовольняти потреби дитини у розвитку інтелектуальної, мотиваційної, емоційної та інших сфер. Проведення таких уроків свідчить і про спроби вчителів вийти за рамки стандартної методичної структури уроку, а це вважається позитивним аспектом [3].

Аналіз педагогічної літератури та вивчення сучасного освітнього досвіду [3, 9, 10, 12, 15] дозволяють визначити переваги використання нетрадиційних уроків порівняно з традиційними формами навчання, включаючи:

- зацікавленість та мотивація до навчання;
- активність у пізнанні та творчості;
- розвиток мислення та здібностей учнів;
- формування знань учнів;
- розвиток культури спілкування, взаємовідповідальності та взаємоповаги;
- вдосконалення навчального процесу через незвичайні концепції, організацію та методи проведення;

- використання інноваційних та інформаційних педагогічних технологій;
- підвищення ефективності навчання.

Незважаючи на високий рівень ефективності у використанні нетрадиційних форм уроків у процесі навчання, ці підходи супроводжуються низкою недоліків:

- обмежений обсяг досліджуваного матеріалу;
- відсутність прогнозу позитивних змін, таких як підвищення якості формування знань і вмінь, розвиток учнів та їхніх розвиваючих можливостей;
- переважання репродуктивних технологій навчання, з фокусом на формі організації навчального процесу, а не на його тематичному змісті;
- проблеми у прогнозуванні та обмежена можливість контролю;
- великі витрати часу;
- навантаження деяких уроків значним обсягом навчального матеріалу [3].

Це особливо характерно для інтегрованих уроків та навчальних конференцій, де іноді відсутні етапи узагальнення, а акцент робиться на обробці фактичного матеріалу, що не завжди має велике освітнє значення. Хоча факти можуть бути цікавими для учнів, їх освітнє та розвиваюче значення залишається обмеженим [18].

Таким чином, використання нетрадиційних уроків є широко розповсюдженою педагогічною практикою в закладах загальної середньої освіти, призначеною для стимулювання інтересу учнів до навчання та предмета, з метою підвищення ефективності освітнього процесу. Проте, як відзначають фахівці, повне переосмислення нетрадиційних уроків та їх використання як основної форми роботи не завжди є обґрунтованим через відсутність вагомої пізнавальної праці, низької результативності та значних втрат часу [12].

2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 8 КЛАСІ

2.1 Формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів під час вивчення предмету «Основи здоров'я»

Закон України «Про освіту» визначає метою освіти «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [19].

Концепція «Нова українська школа» та Державний стандарт базової середньої освіти визначають мету базової загальної середньої освіти як розвиток освіченої особистості, яка об'єднує творчий потенціал для навчання, ініціативність для саморозвитку та самонавчання в умовах глобальних змін та викликів. Мета також включає здатність ідентифікувати себе як важливу й відповідальну складову українського суспільства, готову захищати національні цінності українського народу [20, 21].

Результативність навчання залежить, перш за все, від стану здоров'я учнів. Тому у закладах загальної середньої освіти реалізується комплексна державна політика щодо збереження здоров'я та захисту життя молоді через викладання курсу «Основи здоров'я».

Інтегрований предмет «Основи здоров'я» спрямований на розвиток здоров'язбережувальної компетентності, що включає в себе набуття учнями навичок збереження, зміцнення та відповідального ставлення до особистого

здоров'я та здоров'я оточуючих. Мета курсу полягає в формуванні у учнів свідомого ставлення до власного життя та здоров'я, освоєнні основ здорового способу життя, а також отриманні навичок безпечної для життя і здоров'я поведінки [22].

Процес формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи є поліфакторним, і кожен з цих факторів впливає на його ефективність [23-26]. Дослідники, зокрема О. Леонтєва, О. Вакуленко та інші, ідентифікували групи чинників, які впливають на розвиток здоров'язбережувальної компетентності учнів:

- фактори ризику, що негативно впливають на формування позитивних установок на збереження здоров'я і запобігання вживанню психоактивних речовин. Серед них – асоціальний спосіб життя батьків, недоцільне виховання, неефективні методи профілактичної роботи, відсутність необхідних знань, інформації та досвіду здоров'язбереження, відсутність зацікавленості педагогів та недостатнє матеріально-технічне забезпечення [27].

- фактори ризику, що характеризують спосіб життя чи здоров'я підлітків, включають надмірну вагу, хронічні захворювання, небезпечну сексуальну поведінку, знижену фізичну активність, психологічний дискомфорт, куріння, вживання алкоголю та наркотиків [27].

- «захисні» чинники, які сприяють формуванню позитивних установок на здоров'язбереження, включають позитивний мікроклімат у сім'ї, позитивні установки на здоровий спосіб життя в референтних групах, глибокі валеологічні знання, вміння передбачати та розпізнавати ризики для здоров'я, позитивну самооцінку та почуття власної гідності [28].

Серед факторів, які пріоритетним чином (від 50 % до 55 %) впливають на здоров'я підлітків, учені виокремлюють свідомість, поведінку та активне ставлення до власного здоров'я [29].

За висловлюванням педагогів і психологів, таких як І. Бех, М. Гончаренко, Ю. Лисицин, В. Петленко, В. Сухомлинський, саме підлітковий вік відзначається

активним формуванням індивідуального способу життя, який має значний вплив на майбутнє здоров'я людини [30]. У цьому періоді в дітей стають актуальними потреби у самопізнанні, пошуку смислу, розвитку образу «Я», а також у незалежності та спілкуванні з однолітками. Основними для підлітків стають рефлексивна та смислотворча діяльність, спрямовані на усвідомлення власної цінності та індивідуальності [30]. Розвиток самосвідомості та прагнення до самостійності, самовиховання роблять підлітковий вік сприятливим для формування звичок здорового способу життя [30].

Таким чином, важливо сприяти у школярів зацікавленню як у власному здоров'ї, так і у власній особистості, стимулювати позитивну мотивацію стосовно здорового способу життя та збереження здоров'я, а також забезпечити безперервну валеологічну освіту підлітків [31].

Згідно з висловлюванням О. Соколенко, основним завданням є виховання у учнів свідомої потреби в здоров'ї як надзвичайно важливої цінності, активного прагнення до культури здоров'я, прийняття здорового способу життя, а також стимулювання процесу «само творення» і формування їхнього життєвого середовища у здоровому аспекті [32].

О. Антонова та Н. Поліщук, узагальнюючи наукові висловлення щодо проблеми здоров'язбереження, стверджують, що розвиток здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи повинен базуватися на наступних принципах.

1) Науковість і системність: забезпечення оптимальних умов для розширення та поглиблення знань, умінь, навичок у формуванні оптимального рівня здоров'я, здорового способу життя, культури здоров'я та цінностей здоров'язбереження.

2) Наступність та перспективність: реалізація змісту навчально-виховного процесу, спрямованого на формування в дітей різного віку здоров'я, здорового способу життя, культури здоров'я.

3) Гуманізація: створення умов для формування гуманної особистості, людяності, доброзичливості, милосердя та творчої самореалізації учнів в різних сферах соціальної практики суспільства.

4) Неперервність: єдність усіх ланок освітньої системи, спрямованої на формування здорового способу життя в учнів загальноосвітніх шкіл.

5) Індивідуалізація та диференціація: формування здоров'язбережувальної компетентності з урахуванням різниці в інтелектуальній, емоційно-вольовій, дієво-практичній та моторно-вісцеральній сферах, особливостей статевого, психічного, фізичного розвитку та віку [34].

6) Інтерактивність: перевага ігрових та дискусійних форм роботи, спрямованих на залучення учнів у процес навчання та виховання.

7) Комплексність: спрямованість програм на формування здоров'язбережувальної компетентності в різних аспектах та розвиток знань, навичок, установок особистості на здоровий спосіб життя.

8) Інтеграція виховних можливостей: об'єднання зусиль різних інститутів у вирішенні проблеми здоров'я учнів [27].

9) Соціально-культурна адекватність: врахування культурної специфіки регіону, факторів ризику та захисних факторів.

10) Максимальна активізація захисних факторів та нейтралізація факторів ризику: для забезпечення оптимального здоров'я та розвитку учнів [35].

Державний стандарт базової і повної середньої освіти [36] ґрунтується на принципах особистісно зорієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів, що втілюються у сфері навчання, зокрема у розділі «Основи здоров'я та фізична культура». Особистісно зорієнтований підхід спрямований на розвиток різних здібностей учнів, включаючи академічні, соціокультурні, соціально-психологічні тощо. Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей, тоді як діяльнісний підхід спрямований на розвиток практичних умінь та навичок, а також на вміння застосовувати отримані знання у реальних ситуаціях і здатність інтегруватися в соціокультурне та природне середовище. Реалізація освітнього стандарту ґрунтується на таких принципах, як

цілеспрямованість, науковість, доступність знань, системність, наскрізність, неперервність, практична цілеспрямованість, інтегративність, відкритість і превентивність. Критерії оцінки реалізації змістових ліній освітнього стандарту при цьому розглядають на кожному рівні здоров'я (фізичному, психічному, духовному, соціальному).

На фізичному рівні здоров'я проявляється прагнення до досягнення фізичної відмінності, відношення до власного здоров'я як до найважливішої соціальної цінності, наявність фізичної розвиненості, загальна фізична працездатність, загартованість організму, виконання раціонального режиму дня, дотримання вимог особистої гігієни та раціонального харчування.

На психічному рівні здоров'я або психологічного комфорту важливо враховувати відповідність пізнавальної діяльності календарному віку, розвиненість довільних психічних процесів, наявність саморегуляції, адекватну самооцінку та відсутність акцентуацій характеру і шкідливих поведінкових звичок.

У сфері духовного здоров'я важливо забезпечити узгодженість загальнолюдських та національних морально-духовних цінностей, наявність позитивного ідеалу, працелюбність, відчуття прекрасного у житті, природі та мистецтві.

На рівні соціального здоров'я або соціального благополуччя важлива сформована громадянська відповідальність за наслідки нездорового способу життя, позитивно спрямована комунікативність, доброзичливе ставлення до людини та здатність до самоактуалізації, саморегуляції та самовиховання.

Українські науковці Т. Бойченко та Л. Ващенко висувають власний концептуальний підхід до формування життєвих навичок, спрямованих на розвиток компетентності зі збереження здоров'я учнів основної школи [35]. Однією з ключових функцій вчителя, за їхнім переконанням, є необхідність розвивати в учнів вміння приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на збереження здоров'я. Дослідники визначають прийняття обґрунтованого рішення

як процес, що включає низку етапів. Алгоритм прийняття рішення включає три рівні, кожен з яких має два етапи.

I рівень – передбачає розширення знань учнів.

Перший крок полягає в зупинці та роздумах щодо вже наявних знань з питання чи проблеми.

Другий крок включає пошук відповідної інформації, її вивчення та розуміння. На даному етапі алгоритму прийняття рішень учні спільно з учителем або самостійно поглиблюють свої знання, вже отримані раніше з певного питання, навчаються збирати та оцінювати додаткову інформацію. Зазвичай цей процес відбувається регулярно, сприяючи накопиченню життєвих навичок. Підвищення рівня знань мотивує учнів до здоров'язберігаючої поведінки.

II рівень – передбачає прийняття обґрунтованого рішення.

Перший крок включає визначення завдань та врахування можливих наслідків.

Другий крок полягає в самому процесі прийняття рішення. В ході навчання вчитель звертає увагу учнів на соціальні аспекти життя, які можуть впливати на застосування набутих знань про здоров'я безпосередньо у життєвому досвіді. Учні повинні бути здатні робити вибір та аналізувати наслідки свого вибору (найближчим часом та на перспективу). Соціальна взаємодія з однолітками та сім'єю, а також визначення потенційних механізмів допомоги, що сприятимуть зменшенню негативного впливу середовища, надзвичайно важливі на цьому етапі.

III рівень – передбачає реалізацію прийнятого рішення.

Перший крок полягає в розробці стратегії (плану дій).

Другий крок передбачає оцінку результатів і коригування плану дій. На цьому етапі учні мають можливість втілити свої знання в життя, навчаючись використовувати різні підходи до оцінки власних успіхів і коригування своєї поведінки.

При аналізі своїх досягнень та виправленні стратегії дій, учні усвідомлюють, що процес прийняття рішень має тенденцію циклічності. Іноді необхідно повертатися на попередні етапи для перегляду та удосконалення плану дій. За

твердженням Т. Бойченко та Л. Ващенко, опанування учнями навичок прийняття рішень дозволить їм нести відповідальність за власне здоров'я та здоров'я інших [35].

О. Леонтєва вказує на те, що розвиток компетентності у сфері збереження здоров'я учнів основної школи вимагає використання активних ігрових та дискусійних методів роботи, добровільної участі підлітків у програмах, спрямованих на формування здорового способу життя. Також важливо, щоб ці програми відповідали інтересам і потребам учнів згідно віку, а також сприяли підвищенню компетентності вчителів у цій галузі та їх комунікативної культури. Здійснення цих завдань можливе через розробку та застосування різноманітних технологій для збереження здоров'я, що сприяє вдосконаленню форм і методів викладання [27].

2.2 Методичні рекомендації щодо розробки та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я

Сучасні дидактичні підходи в контексті зростаючого обсягу інформації у світі наголошують на необхідності трансформації школи. Традиційні методи навчання стають недостатніми для задоволення потреб сучасних учасників освітнього процесу – як учнів, так і вчителів. Як зазначають Т. Воронцова, В. Пономаренко «завдяки розвиткові інформаційно-комунікаційних технологій, знання знаходяться практично на кінчиках пальців інтернет-користувачів» [37].

У контексті інформатизації освіти впроваджуються педагогічні технології, спрямовані на розвиток соціально-психологічних компетентностей (життєвих навичок) учнів. Ці технології спрямовані на полегшення соціальної адаптації дітей та підвищення їхньої стійкості в сучасному світі. Такий підхід, відомий як компетентнісний підхід (знання заради вмінь), базується на формуванні та розвитку життєвих навичок, спрямованих на успішне вирішення завдань самозахисту від ризикованої поведінки, подолання життєвих труднощів,

розв'язання щоденних проблем та інших аспектів, які виникають у процесі вивчення навчальних предметів.

Педагоги вказують, що предмет «Основи здоров'я» відрізняється від інших шкільних предметів за своїм призначенням, змістом і методами навчання. Його особливості визначаються наступними аспектами:

- потребою впливати на свідомість і поведінку учнів. ця концепція базується на визнанні того, що якість життя людини, її здоров'я, безпека і благополуччя в значній мірі визначаються її поведінкою та способом життя;

- необхідністю спрямованості навчально-виховних впливів на формування у дітей позитивних цінностей, знань, ставлень, умінь і навичок, які зменшать ризик появи девіантної поведінки учнів та сприятимуть їх особистісному зростанню та гармонійному розвитку;

- потребою створення комфортного освітнього середовища, яке б сприяло підвищенню мотивації та ефективності навчання.

Як стверджують педагоги «ці особливості вимагають розуміння концепції предмета, а також впровадження нових принципів і підходів як до процесу навчання, так і до адекватного оцінювання його результатів» [37].

Відповідно до концепції навчальної програми «Основи здоров'я», методика проведення уроків інтегрованого предмета «Основи здоров'я» відрізняється тим, що формування життєвих навичок, сприятливих для здоров'я та розвитку особистості, вимагає повторюваних вправ, переважно в контексті групової взаємодії. Взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність та творче співробітництво всіх учасників навчального процесу є ключовими факторами у забезпеченні формування здорової особистості учня. Вчителю слід акцентувати увагу на використанні методів навчання, що базуються на активній участі всіх учнів, таких як робота в групах, обговорення, мозкові штурми, розробка концептуальних карт, рольові ігри, дискусії, творчі проекти, інтерв'ю, аналіз життєвих ситуацій, моделювання розв'язання проблем, екскурсії і т. п. Особлива увага має бути приділена створенню позитивної мотивації для учнів, спрямованої

не лише на вибір здорового способу життя, але і на активну, щоденну, та поступову реалізацію їхніх дій відповідно до правил та вимог збереження життя та зміцнення здоров'я [22].

Аналізуючи педагогічний досвід [37-39], вбачаємо підтвердження того, що вчителі, з метою підтримання мотивації школярів до навчання, постійно застосовують сучасні методи та засоби, доповнюючи традиційні прийоми роботи інноваційними. Для активізації пізнавальної активності дітей, педагоги створюють умови для вільного спілкування учнів, висловлювання ними власних думок, самостійної роботи з підручником та додатковими джерелами. Вчителі зауважують, що успішне засвоєння навчальної програми та високий рівень засвоєння теоретичного матеріалу досягається за допомогою таких форм нестандартних уроків, як урок-тренінг, урок-ділова гра, урок-свято, урок-вікторина, урок-КВК, урок-подорож тощо.

Ефективність навчального процесу значною мірою залежить від здатності вчителя адекватно організувати урок та розумно обирати конкретну форму проведення заняття. Підготовка до будь-якої нетрадиційної форми уроку вимагає від педагога значних фізичних зусиль і витрати часу, оскільки він часто виступає у ролі організатора. Таким чином, перед тим як приступити до такої роботи, важливо оцінити власні можливості. Для успішної підготовки та проведення нетрадиційного уроку вчитель повинен володіти певними особистісними якостями (творчий підхід до роботи та винахідливість; розуміння психологічних особливостей учнів; осмислене відношення до використаної нетрадиційної форми уроку в навчальному процесі) та відповідати певним вимогам (глибоке знання предмета; досвід застосування методики). Крім того, важливим аспектом є урахування педагогом особливостей власного характеру і темпераменту [40].

Відповідно до концепції навчальної програми «Основи здоров'я», пріоритетними завданнями роботи вчителів мають бути:

- формування в учнів мотивації дбайливого ставлення до життя і здоров'я;

- формування у школярів стійких переконань щодо пріоритету здоров'я як основної умови реалізації фізичного, психічного, соціального та духовного потенціалу людини з урахуванням її індивідуальних особливостей;
- виховання у підлітків бережливого, дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я як однієї з найвищих людських цінностей, потреби самопізнання та всебічного самовдосконалення;
- ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованої на збереження життя і зміцнення здоров'я;
- формування в учнів сталої мотиваційної установки на здоровий спосіб життя як провідної умови збереження і зміцнення здоров'я;
- ознайомлення учнів з основними принципами, шляхами й методами збереження життя і зміцнення всіх складових здоров'я;
- навчання учнів методам самозахисту в умовах загрози для життя;
- навчання учнів методам самооцінки і контролю стану і рівня здоров'я протягом усіх років навчання;
- розвиток навичок учнів, спрямованих на заохочення вести здоровий спосіб життя [22].

Новий підхід навчання основам здоров'я передбачає відповідну підготовку педагогічних кадрів. Це можна здійснити двома шляхами: через професійну освіту та підвищення кваліфікації вчителів. Однак наразі підготовку фахівців із предмета «Основи здоров'я» здійснюють лише вищі педагогічні заклади освіти. Тому викладати предмет «Основи здоров'я» у школах можуть учителі, які пройшли підвищення кваліфікації з методики викладання цього предмета на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти та мають відповідне посвідчення або сертифікат.

Для забезпечення якісного викладання предмета педагоги пропонують використовувати ефективну педагогічну технологію – освіту на основі набуття

життєвих навичок (ООЖН). Ця технологія гармонійно поєднує функції виховання та розвитку учнів, сприяючи формуванню їхньої здорової та просоціальної особистості. Зокрема, ООЖН «сприяє формуванню у школярів «поведінкового імунітету» до надмірно ризикованої поведінки» [37].

Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти з метою поліпшення організації навчально-виховного процесу та забезпечення високої якості викладання предмету «Основи здоров'я», передбачається облаштування спеціалізованого кабінету для вивчення основ здоров'я. Цей кабінет має бути пристосованим для проведення інтерактивних (тренінгових) занять та відповідати потребам у впровадженні програм превентивної освіти. Як зазначають практики, «...потрібно, щоб кабінет став повноцінною ланкою навчально-виховного процесу, був в епіцентрі шкільного життя, а саме: участь у проведенні предметних тижнів, виховних годин, часу спілкування» [41].

Педагоги рекомендують застосування музичного супроводу під час нестандартних уроків, оскільки науково підтверджено, що використання легкої та спокійної музики сприяє фізіологічному та психічному благополуччю людського організму, покращує емоційний стан та процеси сприйняття та запам'ятовування [39].

Ефективність навчання також збільшується завдяки дихальній гімнастиці та фізичним вправам, спрямованим на корекцію постави, рук, шиї, ніг, а також гімнастиці для очей та пальмінгу. Доцільно проводити фізичні вправи за участі музичного супроводу, що сприяє зняттю втомленості. Ці вправи можуть бути ефективно впроваджені у процес навчання учнів або поєднуватися з ігровими елементами. Наприклад, ігри-руханки є цікавим доповненням до цього підходу [39, 42].

До найбільш оптимальних форм проведення занять з основ здоров'я можна віднести наступні: урок-дискусія, урок-консультація, урок-практикум, урок-конференція (брифінг), тренінг [22; 37-42]. Розвиток основних життєвих навичок передбачає обов'язкове використання інтенсивних та інтерактивних педагогічних методів і прийомів у формі тренінгів.

Тренінг є формою групової роботи, що забезпечує активну участь і творчу взаємодію між учасниками та вчителем. Тренінг – це ретельно спланований процес передачі та поглиблення знань, опрацювання навичок, зміни чи оновлення ставлень, поглядів і переконань. Не зважаючи на те, що тренінг є формою організації навчального процесу, він значно відрізняється від класичних уроків [37].

Під час тренінгу втрачають чинність багато норм, яких зазвичай дотримуються учні у школі, такі як вставати під час відповіді, сидіти за партою, утримуватися від пересідання. Однак цей формат роботи визначає власні правила, зокрема, учасники самостійно розробляють і добровільно приймають зобов'язання дотримуватися певних умов (говорити від себе, не перебивати, бути відкритими, доброзичливими, дотримуватися часу тощо). Учні фактично не сидять за партами, а розміщуються у півколі або колі, щоб ефективно спілкуватися між собою і бачити вчителя, який також знаходиться поруч. Педагог, якого часто називають тренером або фасилітатором, не виявляє домінування, а лише налагоджує групову діяльність. Зокрема, існує правило, за яким на тренінгу всі учасники звертаються один до одного за іменем. Такий підхід виправдовує себе, сприяючи встановленню контактів у групі та подоланню психологічних бар'єрів. Тренінг як форма педагогічного впливу переважно використовує активні методи групової роботи, такі як рольові ігри. Такі заняття досить привабливі для дітей, і створюють атмосферу свята, хоча під час тренінгу можна отримати набагато більше знань, ніж на звичайному уроці [37].

Подібно до будь-якого освітнього заходу, урок-тренінг визначається конкретною метою і структурою. Уроку-тренінг складається із вступної, основної та заключної частин.

Вступна частина передбачає:

- знайомство (розширення учнями знань один про одного);
- виявлення очікувань;
- визначення правил.

Основна частина включає в себе два блоки: теоретичний та практичний.

Теоретичний блок:

- інтерактивні презентації;
- інформаційні повідомлення;
- мозкові штурми;
- міні-лекції з елементами бесіди;
- самонавчання і взаємонавчання;
- відповіді на запитання;
- опитування думок.

Практичний блок:

- робота у групах;
- виконання проєктів;
- аналіз ситуацій;
- рольові ігри;
- керовані дискусії і дебати.

Заключна частина має на меті:

- підведення підсумків;
- зворотній зв'язок за тематикою поточного уроку-тренінгу;
- релаксація;
- процедура завершення тренінгу [43].

Активну участь і взаємодію учасників один з одним і з учителем (тренером) забезпечують такі методи:

- робота у групах;
- інтерактивні презентації;
- дискусії;

- мозкові штурми;
- рольові ігри;
- аналіз історій і ситуацій;
- дебати;
- виконання проектів;
- творчі конкурси [37, 43].

Обговорення та дискусії можуть бути проведені на рівні всього класу; проте їх ефективність збільшується, коли вони організовані у формі груп, особливо у випадках, коли клас має велику кількість учнів, а час на обговорення обмежений. Групове обговорення максимізує активність і внесок кожного учасника, сприяючи уточненню власних уявлень, усвідомленню почуттів та ставлень. Дискусія сприяє розвитку навичок аналізу, а обговорення в групах сприяє поглибленню взаєморозуміння, сприяє вільному обміну думками та підвищує ймовірність того, що учні краще розумітимуть почуття і позиції один одного. Робота в групах сприяє розвитку життєвих навичок активного слухання, співпереживання, співпраці, впевненої поведінки та толерантності [42].

Метод мозкового штурму є формою опитування, під час якого приймаються різноманітні відповіді учасників щодо обговорюваного питання. Існує приблизно 50 різновидів цього методу, які можуть бути впроваджені вчителем під час уроку. Це потужний механізм, який включає всіх учнів класу, навіть у випадку, якщо клас численний [45].

Перевагами даного методу є:

- можливість зібрати максимальну кількість різноманітних думок за короткий час;
- здатність залучити до активної участі тих, хто зазвичай є пасивним і соромиться долучатися до дискусій;
- активізація уяви та творчих здібностей учасників, що дозволяє уникати стереотипних думок та шаблонів;

– започаткування подальшого обговорення в групах [37].

Цей метод може бути використаний учителем на різних етапах уроку та час вивчення будь-якого предмету.

Інтерактивні презентації є визнаною формою діяльності, яка вважається ефективною альтернативою лекційному методу. Використання цього методу передбачає наявність комп'ютера з проектором або можливість учнів створювати та презентувати плакати. У випадку відсутності необхідного обладнання рекомендується використовувати власні наочні матеріали, зокрема ті, які створюються під час виконання проєктів. При проведенні тренінгу також корисно використовувати фільми, слайди чи фотографії [46].

Рольові ігри представляють собою неформальну форму активності, під час якої учасники, без попередньої підготовки, розігрують сценки або ситуації. Під час рольової гри вони уявляють себе вигаданими персонажами, що моделюють реальні життєві історії та ситуації. Учасники діють в ролі умовних персонажів, демонструючи їхню поведінку та виражають їх почуття. Зазвичай це виявляється менш складним, ніж діяти від себе особисто [45].

Рольова гра визнана ефективним методом випробування нових моделей поведінки, який надає можливість «перевірити» їх на собі в безпечних умовах. Дія «під маскою» дозволяє сформувати власні уявлення учасників про те, як можна вирішити аналогічну ситуацію в реальному житті. Крім того, цей підхід сприяє кращому розумінню почуттів уявного персонажа та розвитку навичок емпатії, чуйності, співчуття. Участь в рольовій грі дозволяє учасникам краще зрозуміти та виразити свої почуття, не боячись розкритися чи стати об'єктом насмішок. Це чудова можливість для практичного вдосконалення навичок у ситуаціях, аналогічних реальним.

Дебати представляють собою організований процес формулювання та захисту власних позицій двома чи більше учасниками щодо конкретної проблеми. Основною метою дебатів є всебічний аналіз і обговорення проблеми, яка не має однозначного розв'язання. Під час проведення дебатів спочатку визначається

конкретна проблема чи питання, наприклад, «комп'ютерні ігри: «за» і «проти»». Учасникам пропонується прийняти певну позицію з цього питання. Протягом визначеного часу вони готують обґрунтування своєї позиції та обирають претендента для виступу від імені групи. У дебатах спікери представляють свої позиції, після чого мають можливість критикувати аргументи опонентів. Дебати сприяють розвитку таких життєвих навичок, як самоконтроль, критичне мислення, толерантність, адвокація та упевнене представлення своєї позиції. [46].

Предмет навчання «Основи здоров'я» володіє своєю унікальністю, обумовленою потребою моделювати поведінку особи в різноманітних ситуаціях та розвивати навички, спрямовані на збереження здоров'я. Педагоги підкреслюють важливість використання цифрових технологій навчання, які дозволяють проводити спостереження та експерименти у віртуальному середовищі, вдосконалювати життєві навички, необхідні для забезпечення здоров'я, безпеки та гармонійного розвитку. Сучасні учні, які проводять значну частину свого часу в інтернет-середовищі, виявляють швидке втрачання інтересу до традиційних методів навчання та зацікавлення до практичних аспектів та інтерактивну із застосуванням сучасних технологій. Для підтримки інформаційної складової уроків з основ здоров'я сьогодні існує розмаїття сучасних онлайн-сервісів (Genially, Learning-Apps, Kahoot! та ін.) та ресурсів (Classtime, Online Test Pad, МійКлас тощо), які можна використовувати для створення різноманітних дидактичних матеріалів (кресвордів, логічних ігор, навчальних та психологічних тестів, опитувань, тестів та домашніх завдань) [47].

Таким чином, розробка та планування нестандартних уроків з основ здоров'я вимагає від учителя комплексної та глибокої підготовки, зокрема: володіння методикою проведення тренінгових занять, використання інтерактивних методів навчання та комп'ютерних технологій.

2.3 Використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі

Успіх проведення будь-якого уроку залежить, передусім, від педагога та його підготовленості до заняття. Підготовка учителя повинна розпочинатися із аналізу навчальної програми. Розглянемо навчальну програму для закладів загальної середньої освіти «Основи здоров'я» (8 клас), зміст якої структурований за чотирма розділами (таблиця 2.1).

Аналіз змісту курсу «Основи здоров'я» (8 клас) доводить, що кожен із розділів програми містить перелік тем, які є надзвичайно актуальними у сучасному житті та спрямовані на відпрацювання ключових умінь і навичок щодо збереження життя і зміцнення здоров'я.

Таблиця 2.1 – Зміст курсу «Основи здоров'я» (8 клас)

Розділ програми	Теми
Розділ 1. Безпека і здоров'я людини	Надзвичайні ситуації
	Ризики воєнного часу
	Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів
	Невідкладна домедична допомога
	Психологічна самопомога
Розділ 2. Фізична складова здоров'я	Оздоровчі системи
	Безпека харчування
Розділ 3. Психічна й духовна складові здоров'я	Становлення особистості
	На порозі дорослого життя.
	Краса і здоров'я
	Уміння вчитися
Розділ 4. Соціальна складова здоров'я	Соціальне благополуччя
	Безпека в побуті й навколишньому середовищі
	Безпека на дорозі
	Екологічна безпека
	Соціальна безпека
	Інформаційна безпека

Розглянемо календарно-тематичне планування предмету «Основи здоров'я» для 8 класу (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Календарно-тематичне планування предмету «Основи здоров'я» (8 клас)

№ з/п	Тема уроку
1	2
I семестр Розділ 1. Здоров'я людини (6 год.)	
1	На порозі дорослого життя Фізіологічна, психологічна та соціальна зрілість
2	Надзвичайні ситуації Класифікація надзвичайних ситуацій
3	Надзвичайні ситуації Основні принципи порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях
4	Надзвичайні ситуації Основні положення законодавства України щодо порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях
5	Надзвичайні ситуації Визначення стану потерпілого. Перша допомога при надзвичайних ситуаціях
6	Надзвичайні ситуації Алгоритм рятування людей під час пожежі. Узагальнення знань з теми Здоров'я людини
Розділ 2. Фізична складова здоров'я (5 год.)	
7	Оздоровчі системи Поняття про оздоровчі системи та їх складові
8	Безпека харчування Вибір харчових продуктів. Традиційні і сучасні системи харчування
9	Профілактика захворювань незбалансованого харчування. Харчові добавки
10	Симптоми харчового отруєння. Отруйні рослини і гриби. Профілактика харчових отруєнь. Перша допомога при харчових отруєннях та кишкових інфекціях
11	Узагальнення та систематизація знань з теми Фізична складова здоров'я
Розділ 3. Психічна й духовна складові здоров'я (6 год.)	
12	Становлення особистості Біологічний та соціальний характер особистості. Розвиток особистості. Формування самосвідомості у підлітковому віці
13	Становлення особистості Складові духовного розвитку особистості. Формування системи цінностей. Моральний розвиток особистості. Піраміда потреб. Планування майбутнього
14	Краса і здоров'я Ідеали краси і здоров'я. Вплив модних тенденцій на здоров'я
15	Уміння вчитися Складові уміння вчитися. Важливість налаштування на успіх. Бар'єри ефективного навчання. Розвиток логічного та образного мислення
16	Уміння вчитися Принципи запам'ятовування. Розвиток пам'яті та уваги
17	Узагальнення знань з теми «Психічна й духовна складові здоров'я»

Кінець таблиці 2.2

II семестр	
Розділ 4. Соціальна складова здоров'я	
Тема 1. Соціальний добробут (5 год.)	
1	2
18	Соціальні аспекти статевого дозрівання. Особливості дії тютюнового диму, алкоголю і наркотиків на розвиток репродуктивної системи підлітків
19	Спілкування хлопців і дівчат. Принципи рівноправного і ненасильницького спілкування. Право на фізичну недоторканість
20	Психологічні і соціальні наслідки ранніх статевих стосунків, підліткової вагітності
21	Небезпека інфікування ВІЛ, інфекціями, що передаються статевим шляхом (ПСП). ВІЛ/СНІД: проблема людини і проблема людства
22	Кримінальна відповідальність за злочини сексуального характеру. Алгоритм поведінки жертви сексуального насильства
Тема 2. Безпека в побуті й навколишньому середовищі (10 год.)	
23	Безпека на дорозі. Організація дорожнього руху. Модель безпечного дорожнього середовища («трикутник безпеки»)
24	Мотоцикл і безпека. Правила для мотоциклістів та пасажирів мотоцикла. Небезпека керування транспортним засобом у нетверезому стані
25	Екологічна безпека Забруднення навколишнього середовища і здоров'я. Питна вода і здоров'я. Небезпека купання у забруднених водоймах
26	Соціальна безпека Правова відповідальність і закони України. Права, обов'язки і правова відповідальність неповнолітніх
27	Види правопорушень. Поведінка підлітків у разі затримання поліцією. Захист від кримінальних небезпек. Самооборона та її межі
28	Протидія торгівлі людьми. Дитяча безпритульність і бездоглядність
29	Небезпека залучення до деструктивних соціальних угруповань. Загроза тероризму
30	Інформаційна безпека Вплив засобів масової інформації на здоров'я і поведінку людей. Комп'ютерна безпека. Безпека у мережі Інтернет
31	Інформаційна безпека Он-лайн безпека для попередження сексуального насильства та зловживань
32	Узагальнення знань з тем Соціальний добробут, Безпека в побуті й навколишньому середовищі
Узагальнення (3 год.)	
33	Повторення відпрацювання навичок Відпрацювання алгоритму постановки й досягнення мети
34	Повторення відпрацювання навичок Відпрацювання навичок надання першої допомоги потерпілому
35	Підсумковий урок

Важливою складовою роботи вчителя є визначення тем заняття, під час яких є доцільним планування і проведення нестандартних уроків. Варто відмітити, що учитель основ здоров'я може використовувати нетрадиційні форми проведення

уроку як при вивченні нового матеріалу, так і при узагальненні та закріпленні знань, умінь і навичок учнів.

Тобто, програма курсу основ здоров'я для 8 класу дає можливість учителю, використовуючи бажання і досвід, творчий підхід до роботи, винахідливість тощо, застосовувати методику нестандартних уроків під час вивчення будь-якої з тем предмету.

На основі аналізу педагогічної літератури можна виокремити низку рекомендацій щодо проведення нестандартних уроків.

1) Нестандартні уроки доцільно застосовувати для узагальнення та закріплення знань, умінь та навичок учнів.

2) Часте використання таких методів структурування навчального процесу є недоцільним, оскільки призводить до втрати стійкого інтересу до предмета та процесу навчання.

3) Проведення нестандартного уроку вимагає від учителя якісної та старанної підготовки.

4) Добір форм нестандартних уроків вимагає врахування вчителем особливостей характеру та темпераменту, рівня підготовки та особливостей окремих учнів та групи загалом.

5) Зусилля вчителів можна об'єднувати для проведення спільних уроків (природничо-математичного та гуманітарного циклу).

6) Принцип під час проведення нетрадиційних уроків – «з дітьми та для дітей» – має стати доміантною метою виховання учнів у атмосфері добра, взаєморозуміння і творчості.

Таким чином, застосування нестандартних форм уроку дозволяють учителю значно урізноманітнити процес навчання, підвищити інтерес учнів до предмета, забезпечують активну участь учнів у навчанні та створюють атмосферу взаєморозуміння і творчості. Однак, незважаючи на значні переваги, педагогічній практиці рекомендують застосовувати такі уроки не частіше ніж від 2 разів до 3 разів на чверть.

Розроблена нами методика використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі передбачала:

- використання активних методів навчання (робота в групах, обговорення, мозковий штурм, рольові ігри, дискусії, творчі проекти, інтерв'ю, аналіз життєвих ситуацій, екскурсії, моделювання розв'язання проблеми тощо), що дозволяють значно покращити засвоєння матеріалу учнями і сприяють формуванню навичок здорового способу життя;
- врахування індивідуальних потреб та можливостей кожного учня;
- використання музичного супроводу як ефективного засобу підвищення емоційного настрою учнів та кращого засвоєння інформації;
- застосування фізичних вправ, руханок, дихальної гімнастики та ігор як обов'язкової частини уроку з метою покращення фізичного та психічного здоров'я учнів;
- врахування позитивної мотивації, яка стимулює учнів до активної участі та досягнень у навчанні та формує позитивне ставлення до здорового способу життя.

Для реалізації методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі нами розроблений урок узагальнення і систематизації знань за темою «Надзвичайні ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні принципи порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях», урок – брейн-ринг за темою «Перша домедична допомога при кровотечах» (додаток Б) та урок-тренінг за темою «Екологічна безпека» (додаток В).

Під час здійснення педагогічного експерименту нами розроблені тестові завдання для проведення контрольних робіт для визначення сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів 8 класів (додаток Г).

Розглянемо більш детально використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі на прикладі уроку узагальнення і систематизації знань.

Урок узагальнення і систематизації знань.

Тема уроку «Надзвичайні ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні принципи порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях».

Мета: ознайомити учнів з типовими надзвичайними ситуаціями та порядком дій у разі їх виникнення; узагальнити знання про стихійні лиха, про сигнали цивільної оборони та оповіщення населення у випадку виникнення надзвичайних ситуацій, розвивати вміння правильних дій у надзвичайних ситуаціях; виховувати навички само організованості та самодисципліни.

Обладнання: ноутбук, мультимедійний проектор, екран, класна дошка або фліп-чарт, доступ до мережі Інтернет, ілюстративний матеріал, картки контролю знань.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок, комбінований.

Хід уроку.

I Організаційний етап.

Доброго дня! Надзвичайні ситуації – це важлива тема, яка може врятувати життя в майбутньому. Давайте уважно слухати і вчитися, а знання, які ми сьогодні отримуємо, стануть надійною опорою у будь-яких ситуаціях.

II Актуалізація опорних знань, навичок і вмінь учнів.

Запитання учителя. Дайте визначення поняттю «надзвичайні ситуації» (варіанти відповідей учнів).

Пояснення учителя. Надзвичайні ситуації можуть бути спричинені різними факторами, такими як природні катастрофи (землетруси, повені, урагани, пожежі), техногенні аварії (вибухи, аварії на заводах, транспортні катастрофи) чи інші події, що можуть викликати загрозу для життя і безпеки людей, а також знищення власності. У надзвичайних ситуаціях важливо знати, як правильно реагувати і виходити з них, щоб мінімізувати можливі шкоди та зберегти безпеку.

Запитання учителя. Які існують відмінності між екстремальними та надзвичайними ситуаціями? (варіанти відповідей учнів).

Вправа «Мозковий штурм».

Які ознаки надзвичайних ситуацій Ви знаєте? (варіанти відповідей учнів).

III Мотивація навчальної діяльності учнів (музичний супровід – музика Р. Вагнера «Політ валькірій»).

Вправа «Асоціативний кущ» [48].

Запитання учителя. Які асоціації викликає у вас вираз «надзвичайна ситуація»?

Рисунок 2.1 – Результати виконання вправи «Асоціативний кущ»

Пояснення учителя. Якого характеру бувають надзвичайні ситуації?

Надзвичайні ситуації відповідно до походження поділяють на чотири групи:

1) Надзвичайні ситуації природного характеру – природні лиха:

- повені: затоплення місцевості водою через різке підвищення рівня води в ріках, озерах або морях;
- землетруси: горизонтальні коливання земної кори, що можуть призвести до руйнування будівель і споруд;

- урагани та тайфуни: сильні вітри та дощі, що можуть спричинити шкоду населеним пунктам та призвести до повеней;
- спалахи епідемій: велика кількість випадків захворювання, які поширюються серед населення на певній території;
- лісові пожежі: великі пожежі в лісах, які можуть руйнувати дерева та спричиняти забруднення повітря.

2) Надзвичайні ситуації техногенного характеру – техногенні аварії:

- ядерні аварії: викиди радіації з ядерних електростанцій або інших ядерних установок;
- хімічні аварії: викиди небезпечних хімічних речовин, які можуть бути шкідливими для здоров'я та навколишнього середовища;
- пожежі на промислових об'єктах: великі пожежі на заводах або інших промислових спорудах.

3) Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру – соціальні конфлікти та терористичні акти:

- терористичні напади: здійснення насильницьких дій з метою враження населення або влади;
- соціальні заворушення: масові протести, бунти або інші форми громадських заворушень.

4) Надзвичайні ситуації воєнного характеру – військові конфлікти:

- воєнні дії між націями або внутрішні військові конфлікти.

Кожен з цих типів надзвичайних ситуацій може вимагати специфічних заходів попередження, реагування та відновлення для забезпечення безпеки населення та майна.

Основні способи захисту під час надзвичайних ситуацій в сучасних умовах.

1) Завчасне інформування та сповіщення населення:

- системи оповіщення: використання різних мереж зв'язку, радіо та телебачення для швидкого та ефективного розповсюдження інформації про загрозу або надзвичайну ситуацію.

2) Евакуаційні заходи:

- загальна та часткова евакуація: планування та проведення евакуації населення в безпечні місця в разі надзвичайних ситуацій, які можуть загрожувати життю та здоров'ю людей.

3) Порятуюнок населення:

- захисні споруди та укриття: організація та використання приміщень для захисту людей від надзвичайних ситуацій, які можуть включати бомбосховища, протиреактивні укриття тощо.

4) Медичний захист:

- надання медичної допомоги: підготовка медичних служб для надання швидкої та ефективної допомоги потерпілим під час надзвичайних ситуацій.

5) Моніторинг та аналіз інформації:

- системи збору та аналізу даних: організація систем для моніторингу стану навколишнього середовища, якості води та харчових продуктів для забезпечення безпеки населення.

б) Аварійно-рятувальні роботи:

- рятувальні бригади та технічні засоби: планування та проведення рятувальних операцій за допомогою спеціальних бригад, обладнаних необхідними технічними засобами.

Системи оповіщення можуть використовувати різні види зв'язку та технічні рішення для максимально ефективною інформаційної передачі до населення в надзвичайних ситуаціях [49].

IV Узагальнення і систематизація знань.

1) Робота в малих групах.

Визначити об'єкти місцевості, де ви проживаєте та визначити можливість виникнення надзвичайних ситуацій. (Повідомлення учнів, обговорення).

2) Виконання інтерактивних вправ:

- «Небезпечні ситуації» <https://learningapps.org/3804611>

- «Людина в небезпечній ситуації» <https://learningapps.org/4455342>

3) Перегляд відео – «Дії громадян під час надзвичайної ситуації» <https://www.youtube.com/watch?v=UB2uM3ehbCM>

4) Хвилинка – цікавинка (повідомлення учнів).

Землетруси, як правило, не можна точно передбачити, проте існують деякі природні явища та зміни в навколишньому середовищі, які можуть слугувати передвісниками можливого землетрусу. Ці передвісники можуть варіюватися в залежності від конкретного регіону та геологічних умов, але ось деякі загальні приклади:

- зміни у роботі сейсмічних станцій: зміни у показаннях сейсмічних станцій, які реєструють підземні коливання, можуть слугувати попередженням перед землетрусом. Але не всі землетруси супроводжуються збільшенням сейсмічної активності.

- аномальна поведінка тварин: деякі вчені вважають, що тварини можуть відчувати наближення землетрусу. За легендами та деякими спостереженнями, тварини, такі як собаки, коти, кажани, змії та інші, можуть вести себе незвично перед землетрусом, наприклад, вони можуть стати нервовими, сховатися або намагатися покинути своє звичайне місце перебування.

- зміни у ґрунті: раптові зміни у вологості ґрунту або викиди газу можуть бути передвісниками землетрусу.

- зміни у рівні води в криницях та свердловинах: зміни рівня води у джерелах можуть вказувати на зміни у підземних гідродинамічних умовах, що може бути пов'язане з можливим наближенням землетрусу.

- зміни у магнітному полі: деякі дослідження показали, що зміни в магнітному полі Землі можуть бути пов'язані з наближенням землетрусу, але ці зміни часто є дуже невеликими та важко вимірювати.

Важливо зауважити, що жоден із цих передвісників не є абсолютно надійним індикатором землетрусу. Сучасна наука продовжує вивчати ці явища для поліпшення можливостей передбачення землетрусів.

V Руханка «Будинки – господарі – землетрус».

Учасники об'єднуються в групи по троє. Двоє з них, взявшись за руки, будують будинок третій учасник заходить всередину. Він – господар будинку. За

знаком «будинок», будинки міняються місцями. За знаком «господар» господарі міняються місцями. За знаком «землетрус» усі міняються місцями.

Ця гра призначена для розвитку співпраці, комунікації та координації рухів серед учнів. Учасники мають можливість взаємодіяти та співпрацювати один з одним, вчать слухати команди та швидко реагувати на зміну ситуації.

VI Застосування набутих знань.

Вправа 1. «Відкритий мікрофон». (Кожен учень по колу отримує «мікрофон» та висловлює своє ставлення щодо зазначеного питання).

- 1) Як сповіщають населення про можливі надзвичайні ситуації?
- 2) Назвіть права й обов'язки людини під час надзвичайних ситуацій.
- 3) Як має поводитися людина під час надзвичайних ситуацій?

Вправа 2. «Поведінка під час пожежі». Учням пропонується поставити «+» біля вірних тверджень та «-» – біля невірних.

- 1) Якщо Ви відчули запах диму, лягайте на землю.
- 2) Якщо ви відчули запах диму, підніміться якомога вище.
- 3) Негайно відчиніть вікна та двері, щоб провітрити приміщення від диму.
- 4) Обережно відчиніть двері. Переконайтеся, що двері не гарячі.

Доторкніться до них задньою стороною руки або долоні. Якщо вони гарячі, не відчиняйте їх, бо може бути пожежа по той бік.

- 5) На четвереньках рухайтесь до виходу і обережно зачиніть за собою двері.
- 6) Якщо в будівлі є ліфт, скористайтесь ним якомога швидше.
- 7) Негайно викликайте службу порятунку.

VII Рефлексія.

Метод «Незакінчені речення».

«Найцікавіше на цьому уроці для мене ...»

«Я вважаю, що ця тема важлива, оскільки...»

«Вивчивши цю тему, я зрозумів, що...»

«Знання, отримані на уроці, допоможуть мені ...»

VIII Підбиття підсумків уроку. Обговорення відповідей учнів і виставлення оцінок.

IX Домашнє завдання.

3 ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 8 КЛАСІ

3.1. Основні етапи експериментального дослідження

Педагогічне дослідження, за визначенням С. У. Гончаренка, є складним та системним процесом, спрямованим на одержання нових знань про закономірності навчання, виховання і розвитку особистості, а також на розробку методів і технологій організації навчально-виховного процесу. Цей процес повинен відповідати певним вимогам:

- ґрунтування на фактах: дослідження повинно базуватися на точно встановлених фактах, які можуть бути перевірені емпірично;
- спираючись на відомі теорії: воно має використовувати вже відомі філософські, соціологічні, психологічні чи педагогічні теорії; дослідження повинно бути цілеспрямованим, систематичним і мати зв'язок між всіма його елементами;
- внутрішня логіка предмету: дослідження повинно відображати предмет дослідження в його власній внутрішній логіці, тобто розуміти його в контексті самого себе, без відхилень;
- застосування відповідних методів: у дослідженні мають застосовуватися методи або системи методів, які повністю відповідають внутрішній логіці явища чи процесу, що вивчається [50].

Ці вимоги забезпечують науковість та обґрунтованість педагогічних досліджень, дозволяючи отримати об'єктивні результати і висновки, які можуть бути використані для вдосконалення навчального процесу.

Метою педагогічного експерименту під час нашого дослідження була перевірка ефективності методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Для досягнення мети було визначено такі завдання дослідження:

- 1) обрати об'єкти дослідження;
- 2) розробити програму експериментального дослідження;
- 3) здійснити добір методів експериментальної роботи;
- 4) розробити навчально-методичні матеріали та уроки для проведення експерименту;
- 5) обрати критерії для визначення сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я;
- 6) впровадити у навчальний процес ЗЗСО методика нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі;
- 7) визначити рівень навчальних досягнень учнів з основ здоров'я після впровадження у процес навчання методики нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі;
- 8) опрацювати результати експериментального дослідження за допомогою методів математичної статистики.

Дослідження проводилося впродовж періоду від 2022 р. до 2023 р. на базі Хмельницького національного університету. Експериментальною базою дослідження була Щиборівська загальноосвітня школа I-III ступенів Хмельницької області.

В експериментальному дослідженні брали участь 52 учні. Для проведення експериментальної роботи було сформовано експериментальну (ЕГ) (25 учнів) і контрольну (КГ) (27 учнів) групи учнів.

Дослідно-експериментальна робота проводилася в чотири етапи, кожен з яких мав конкретне завдання.

Перший – підготовчий етап – мав на меті вивчення теоретичних засад використання нестандартних форм навчання у закладах загальної середньої освіти та передбачав виконання таких завдань:

- дослідження психолого-педагогічної літератури щодо нестандартних форм навчання у ЗЗСО;
- визначення мети й завдань дослідження;

- визначення організаційно-методичних засад використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі;
- розробку методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі;
- розробку навчально-методичного забезпечення (тести, спостереження, конспекти уроків, тренінги тощо) для реалізації методики.

Другий – констатувальний етап – передбачав виконання таких завдань дослідження:

- розробити програму експериментального дослідження;
- визначити ЕГ і КГ групи учнів;
- провести констатувальний етап педагогічного експерименту – спочатку учні виконали завдання тесту (тест № 1) на знання, за результатами якого учнів поділили на рівні підгрупи і включили до цих підгруп рівну кількість учнів з різним рівнем знань;
- здійснити аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту та визначити оцінку сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я.

Третій – формувальний етап – мав на меті виконання таких завдань дослідження:

- провести формувальний етап педагогічного експерименту;
- визначити рівні сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я за результатами формувального етапу педагогічного експерименту (тест № 2);
- здійснити обробку даних за результатами дослідження.

Четвертий етап – аналітико-узагальнюючий – мав на меті здійснення комплексного аналізу отриманих даних та формулювання висновків. Під час цього етапу виконувались такі завдання:

- виконано обробку результатів педагогічного експерименту за допомогою методів математичної статистики;

- проведено оцінку сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я;
- перевірено ефективність методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі;
- сформульовано загальні висновки на основі аналізу результатів дослідження.

Програма дослідно-експериментальної роботи та характеристика основних методів педагогічного дослідження на основних його етапах представлена у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Програма дослідно-експериментальної роботи

Етап науково-педагогічного дослідження	Зміст роботи	Методи дослідження
1	2	3
Пошуковий	Здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури щодо нестандартних форм навчання у ЗЗСО	Аналіз психолого-педагогічної літератури, порівняльно-історичний метод, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизації, узагальнення
	Визначено мету й завдання дослідження	Аналіз; синтез; узагальнення
	Розроблено методичні рекомендації щодо використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі	Аналіз психолого-педагогічної літератури, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація
	Розроблено навчально-методичне забезпечення (тести, спостереження, конспекти уроків, тренінги тощо) для реалізації методики	Аналіз наукової літератури, узагальнення, порівняння, систематизація

Кінець таблиці 3.1

1	2	3
Констатувальний	Розроблено програму педагогічного експерименту	Аналіз, синтез, узагальнення
	Визначено КГ та ЕГ групи учнів	Аналіз, систематизація, методи математичної статистики
	Проведено констатувальний етап педагогічного експерименту	Педагогічний експеримент, тестування навчальних досягнень учнів
	Здійснено аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту	Аналіз, порівняння, узагальнення, методи математичної статистики
Формувальний	Проведено формувальний етап педагогічного експерименту	Педагогічний експеримент, тестування навчальних досягнень учнів
	Визначено рівні сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я за результатами формувального етапу педагогічного експерименту	Порівняння, узагальнення
	Здійснено обробку даних за результатами формувального етапу педагогічного експерименту	Аналіз, порівняння, узагальнення, методи математичної статистики
Аналітико-узагальнюючий	Виконано обробку результатів педагогічного експерименту за допомогою методів математичної статистики	Аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація, методи математичної статистики
	Сформульовано загальні висновки на основі аналізу результатів дослідження	Аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація

Під час констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту проведено контрольні роботи у формі тестування. Для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів 8 класів з основ здоров'я ми

використовували загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, які покладено в основу чотирьох рівнів навчальних досягнень учнів: початкового, середнього, достатнього, високого (таблиця 3.2) [51].

Таблиця 3.2 – Рівнів навчальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
1	2	3
Початковий	1	Учень (учениця) може розрізняти об'єкти вивчення
	2	Учень (учениця) відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення
	3	Учень (учениця) відтворює частину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання
Середній	4	Учень (учениця) з допомогою вчителя відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком певну операцію, дію
	5	Учень (учениця) відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило
	6	Учень (учениця) виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його (її) правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
Достатній	7	Учень (учениця) правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії
	8	Знання учня (учениці) є достатніми, він (вона) застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його (її) логічна, хоч і має неточності
	9	Учень (учениця) добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із аргументацією

Кінець таблиці 3.2

1	2	3
Високий	10	Учень (учениця) має міцні знання, здатний (а) використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення, аргументувати їх
	11	Учень (учениця) на високому рівні володіє узагальненими знаннями в обсязі та в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми
	12	Учень (учениця) має системні глибокі знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення

3.2. Результати експериментального дослідження

Першим етапом дослідження на констатувальному етапі була перевірка рівня успішності учнів 8 класу загальноосвітньої школи з курсу «Основи здоров'я». Перед початком дослідження було проведено контрольний зріз в обох класах одночасно за допомогою вхідного тесту (тест № 1) (Додаток Г), який мав на меті визначити початковий рівень знань з основ здоров'я у учнів 8 класу експериментальною та контрольною групами респондентів до початку експериментального навчання, що включало визначення рівня базових знань, умінь та навичок щодо курсу «Основи здоров'я».

У педагогічному експерименті взяли участь 52 учні 8 класу, з яких було сформовано контрольну (8-А) (27 учнів) та експериментальну (8-Б) клас (25 учнів) групи.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту проведено контрольний зріз (тест № 1) з навчального матеріалу розділу «Безпека і здоров'я

людини» за темою «Надзвичайні ситуації». Результати констатувального етапу педагогічного експерименту представлені у таблиці 3.3 і на рисунку 3.1.

Таблиця 3.3 – Розподіл учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Рівень засвоєння	Контрольна група		Експериментальна група	
	кількість учнів	%	кількість учнів	%
Початковий	6	22,2	4	16
Середній	9	33,3	7	28
Достатній	7	26	8	32
Високий	5	18,5	6	24
Всього	27	100	25	100

Результати констатувального етапу експерименту виявили недостатню підготовленість учнів до застосування отриманих на заняттях з основ здоров'я практичних умінь і навичок, зокрема початковий рівень продемонстрували 22,2 % учнів КГ і 16 % ЕГ. Середній рівень встановлено у 33,3 % учнів КГ і 28 % ЕГ. Достатній рівень сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я відмічено у 26 % учнів КГ і 32 % ЕГ, в високий 18,5% учнів КГ і 24 % ЕГ. Таким чином, виявлені результати є вагомим підставою для подальшого проведення дослідно-експериментальної роботи з розробки нетрадиційних уроків та методики їх використання у навчальному процесі при навчанні основ здоров'я учнями 8 класу.

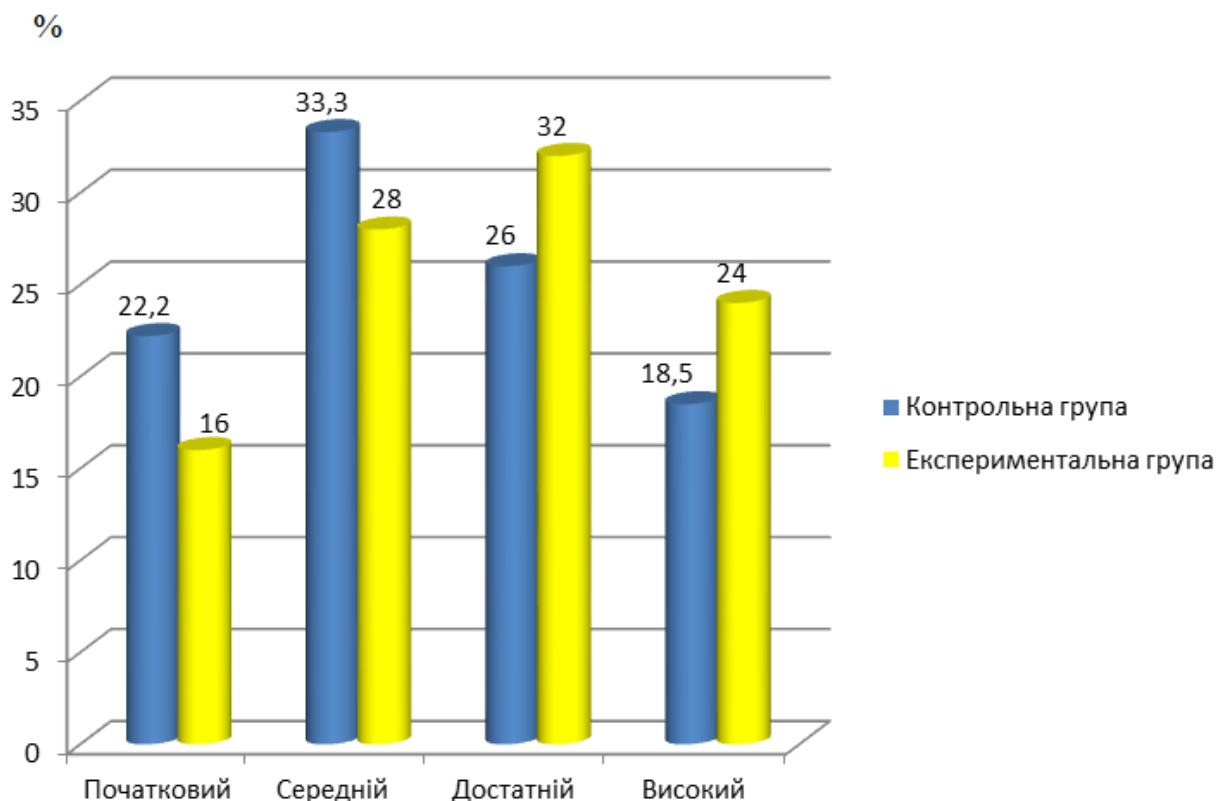

Рисунок 3.1 – Розподіл учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Для підтвердження несуттєвої різниці між кількістю учнів з різними рівнями сформованості навчальних досягнень було проведення зіставлення розподілів з використанням критерію χ^2 (Пірсона) [52].

Даний критерій є дуже корисним для порівняння розподілів ознак в декількох незалежних вибірках, особливо коли рівень ознаки є категоріальним (у нашому випадку, рівень сформованості навчальних досягнень: початковий, середній, достатній, високий).

Вибірка (52 учні) є випадковою і незалежною, що є ключовими передумовами застосування критерію Пірсона (χ^2). Отже, наш підхід до використання критерію Пірсона (χ^2) для порівняння розподілів учнів за рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в експериментальній та

контрольній групах є науково обґрунтованим та методологічно коректним. Результати розрахунку критерію Пірсона (χ^2) представлені у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Таблиця розрахунку критерію Пірсона (χ^2) на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Рівень	Контрольна група	Експериментальна група	$(f_e - f_k)$	$(f_e - f_k)^2$	$\frac{(f_e - f_k)^2}{f_k}$
	частота оцінок f_k (%)	частота оцінок f_e (%)			
Початковий	22,2	16	-6,2	38,44	1,73
Середній	33,3	28	-5,3	28,09	0,84
Достатній	26	32	6	36	1,38
Високий	18,5	24	5,5	30,25	1,64
	100	100	0		$\chi^2 = 5,55$

Дані, одержані в результаті дослідження і представлені в табл. 3.4 свідчать про те, що розподіли за ознакою «сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я» практично не відрізняються між собою. У зв'язку з цим, автором було висунуто такі гіпотези:

- емпіричні розподіли учнів КГ та ЕГ за рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я не відрізняються (H_0);
- емпіричні розподіли учнів КГ та ЕГ за рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я відрізняються (H_1).

За результатами обчислень визначено емпіричне значення критерію Пірсона: $(\chi^2)_{\text{емп}} = 5,55$.

Кількість ступенів свободи при зіставленні двох розподілів визначається за формулою:

$$v = (k - 1) (c - 1), \quad (3.1)$$

де k – кількість розрядів ознаки ($k = 4$);

c – кількість розподілів, що порівнюються ($c = 2$).

Таким чином, $\nu = (4 - 1)(2 - 1) = 3$.

Відповідно до кількості ступенів свободи за таблицею критичних значень для критерію Пірсона: $(\chi^2)_{кр} = 7,81$ [52].

Таким чином, згідно розрахунку маємо:

$$(\chi^2)_{емп} < (\chi^2)_{кр} = 5,55 < 7,81.$$

Відтак ЕГ і КГ належать до однієї генеральної сукупності. За таких умов приймається гіпотеза нульова гіпотеза (H_0), тобто значущої різниці у характеристиках рівнів сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів КГ та ЕГ немає.

На формуальному етапі педагогічного експерименту в 8 класі, що був обраний як ЕГ учнів, під час навчання основ здоров'я була застосована методика використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі, яка передбачала:

- проведення занять з основ здоров'я у формі: уроку – дискусії, уроку – консультації, уроку – практикуму, уроку – конференції (брифінгу), уроку-брейн-рингу, тренінгу;
- використання активних методів навчання (робота в групах, обговорення, мозковий штурм, рольові ігри, дискусії, творчі проекти, інтерв'ю, аналіз життєвих ситуацій, екскурсії, моделювання розв'язання проблеми тощо), що дозволяють значно покращити засвоєння матеріалу учнями і сприяють формуванню навичок здорового способу життя;
- врахування індивідуальних потреб та можливостей кожного учня;
- використання музичного супроводу як ефективного засобу підвищення емоційного настрою учнів та кращого засвоєння інформації;
- застосування фізичних вправ, руханок, дихальної гімнастики та ігор як обов'язкової частини уроку з метою покращення фізичного та психічного здоров'я учнів;

– врахування позитивної мотивації, яка стимулює учнів до активної участі та досягнень у навчанні та формує позитивне ставлення до здорового способу життя.

По завершенні формувального етапу було проведено тест № 2 за навчальним матеріалом теми «Надзвичайні ситуації». Результати формувального етапу експерименту представлені у таблиці 3.5 і на рисунку 3.2.

Таблиця 3.5 – Розподіл учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я на формувальному етапі педагогічного експерименту

Рівень	Контрольна група		Експериментальна група	
	кількість учнів	%	кількість учнів	%
Початковий	5	18,52	1	4
Середній	8	29,63	8	32
Достатній	8	29,63	9	36
Високий	6	22,22	7	28
	27	100	25	100

Згідно даних, отриманих в результаті формувального етапу експерименту, в експериментальній групі спостерігається тенденція збільшення частки учнів з високим, достатнім та середнім рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я (28 %; 36 % та 32 % відповідно) та зменшення частки учнів з початковим рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я (4 %) (рисунок 3.2). Тобто результати педагогічного експерименту свідчать, що методика використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі є доцільною та сприяє суттєвому підвищенню ефективності навчального процесу і формує в учнів сталий пізнавальний інтерес до навчальної діяльності.

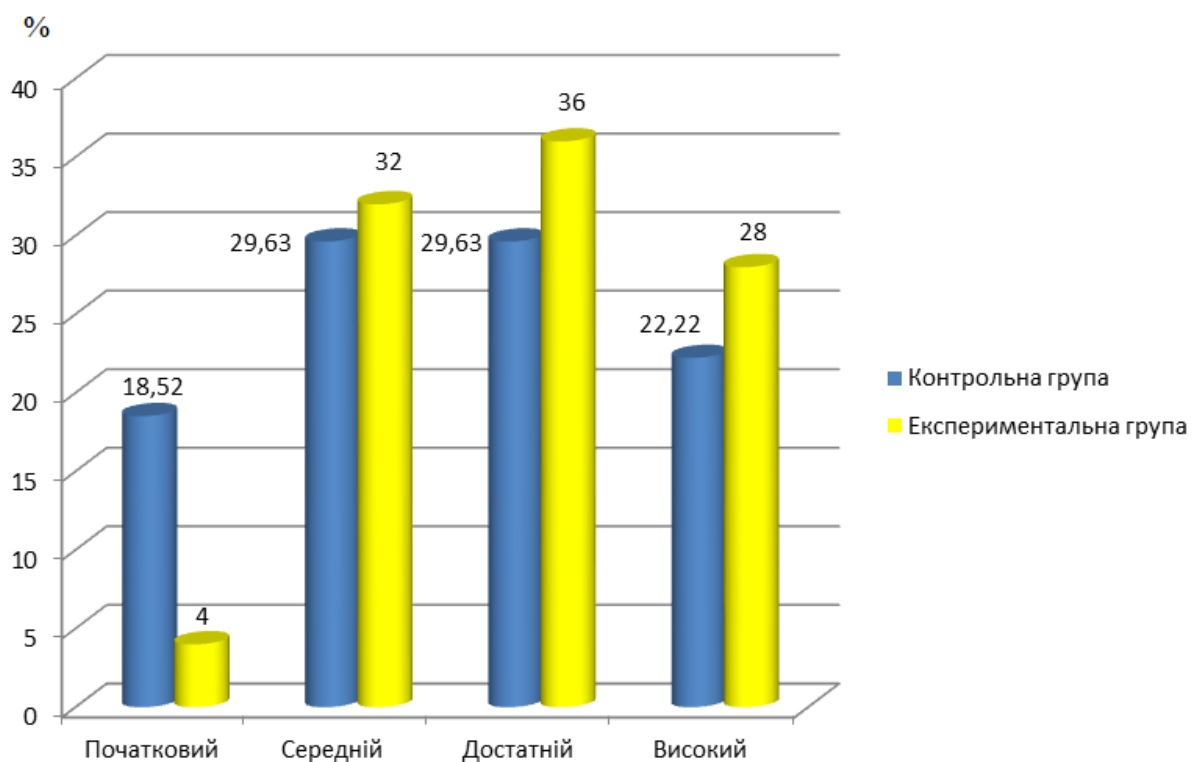

Рисунок 3.2 – Розподіл учнів КГ та ЕГ за рівнями сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я на формувальному етапі педагогічного експерименту

Відсутність статистично значущих відмінностей у рівнях сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів ЕГ і КГ визначено за допомогою критерію Пірсона (χ^2). Результати його розрахунку представлені у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Таблиця розрахунку критерію Пірсона (χ^2) на формувальному етапі педагогічного експерименту

Рівень	Контрольна група	Експериментальна група	$(f_e - f_k)$	$(f_e - f_k)^2$	$\frac{(f_e - f_k)^2}{f_k}$
	частота оцінок f_k , (%)	частота оцінок f_e , (%)			
Початковий	18,52	4	-14,52	210,83	11,38
Середній	29,63	32	2,37	5,62	0,19
Достатній	29,63	36	6,37	40,58	1,37
Високий	22,22	28	5,78	33,41	1,5
	100	100	0		$\chi^2 = 14,44$

Динаміка рівнів сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів 8 класу ЕГ і КГ під час експерименту представлені у таблиці 3.7 і на рисунку 3.3.

Таблиця 3.7 – Динаміка рівнів сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів 8 класу ЕГ і КГ під час експерименту (%)

Етап	Групи	Рівні сформованості навчальних досягнень			
		початковий	середній	достатній	високий
Констату- вальний	КГ	22,2	33,3	26	18,5
	ЕГ	16	28	32	24
Форму- вальний	КГ	18,52	29,63	29,63	22,22
	ЕГ	4	32	36	28
Приріст	КГ	-3,68	-3,67	+3,3	+3,72
	ЕГ	-12	+4	+4	+4

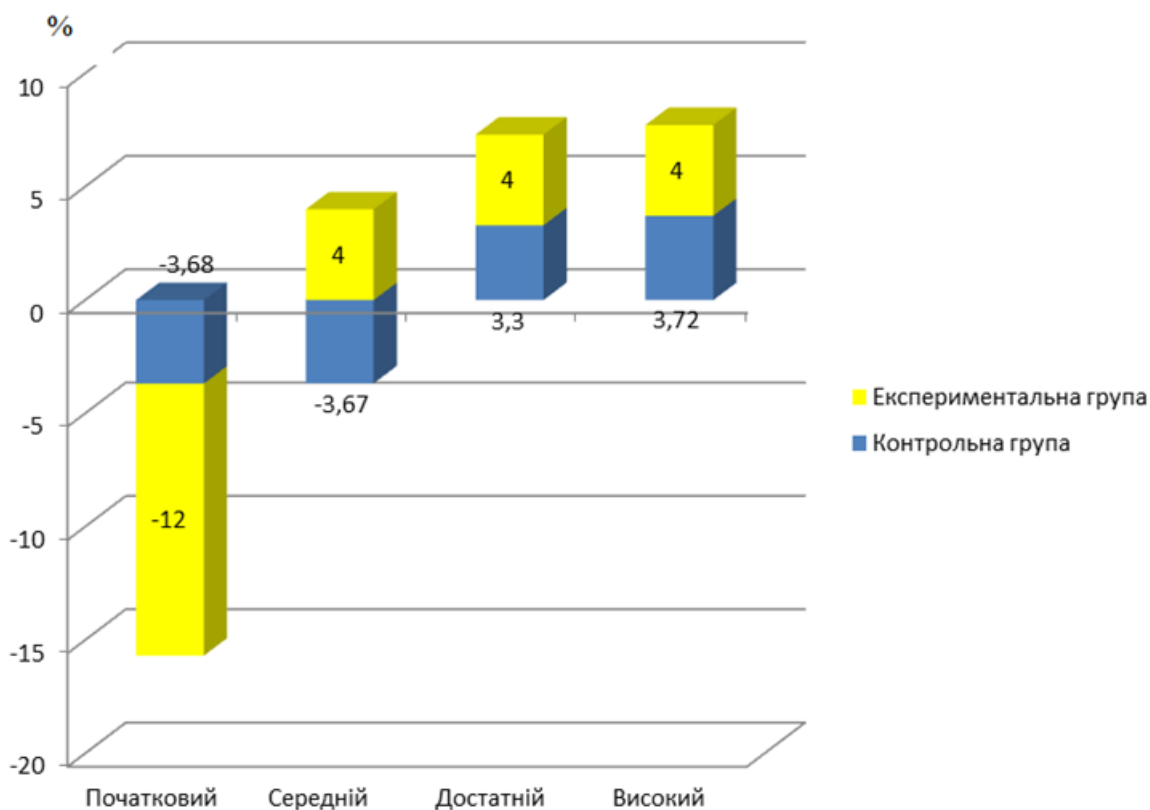

Рисунок 3.3 – Динаміка рівнів сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я в учнів 8 класу ЕГ і КГ під час експерименту (%)

Наприкінці педагогічного експерименту було повторно проведено зіставлення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я, але порівнювались емпіричні розподіли досліджуваної властивості на початку і наприкінці формувального етапу експерименту. Гіпотези у цьому випадку мали вигляд:

- емпіричні розподіли рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я не відрізняються між собою (H_0);
- емпіричні розподіли рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я відрізняються між собою (H_1).

Відповідно до кількості ступенів свободи за таблицею критичних значень для критерію Пірсона знаходимо:

$$\chi^2_{кр.} = \left\{ \begin{array}{l} 7,81 (p \leq 0,05) \\ 11,34 (p \leq 0,01) \end{array} \right\}$$

Таким чином, справджується нерівність $14,44 > 11,34$, тобто згідно одержаних даних приймаємо рішення про відхилення нульової гіпотези (H_0). Інакше кажучи, результати обчислень дають підставу для прийняття альтернативної гіпотези (H_1) про те, що емпіричні розподіли учнів за рівнем сформованості навчальних досягнень з основ здоров'я на початку та наприкінці експерименту відрізняються між собою. Зіставлення показників таблиці 3.7 свідчить про ефективність методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Результати дослідження доводять важливість вивчення предмету «Основи здоров'я» із застосуванням нетрадиційних форм проведення занять. Впроваджена у педагогічну практику методика використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі довела ефективність запропонованих методичних підходів та засвідчила доцільність застосування у навчально-виховному процесі у ЗЗСО.

ВИСНОВКИ

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури і свідчить про те, що сучасні педагогічні погляди акцентують на багатоваріантності структури уроків, розрізняючи типові уроки від специфічних форм їх проведення. Ця тенденція вимагає розширення методологічного арсеналу вчителя та застосування нетрадиційних методик і прийомів для досягнення кращих навчальних результатів та збереження зацікавленості учнів. Крім того, у сучасному освітньому середовищі велика увага приділяється індивідуалізації навчання та врахуванню різноманітності потреб і здібностей учнів. Нетрадиційні форми навчання можуть бути більш ефективними для стимулювання навчального інтересу та залучення різних типів мислення учнів. Вони можуть надати можливість вчителю більш гнучко реагувати на потреби конкретних учнів та враховувати їхні індивідуальні особливості.

Охарактеризовано нетрадиційні уроки як заняття, які вбирають у себе методи і прийоми різноманітних форм навчання. Вони будуються на колективній роботі вчителя та учнів, на спільному пошуку, на експерименті з відпрацювання нових методів з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Суть нестандартного уроку полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало насамперед інтерес учнів і сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню.

Наведено основні відмінності стандартних і нестандартних уроків. Доведено необхідність застосування нестандартних уроків у сучасній школі, яка продиктована вимогою часу та потребами учнів. Розглянуто різноманіття форм та типів нестандартних уроків.

Охарактеризовано основні підходи до розуміння нетрадиційних (нестандартних) уроків: перший – характеризує такий урок як відступ від чіткої структури комбінованого уроку і поєднання різноманітних методичних прийомів; другий – трактує нестандартний урок як інноваційну, сучасну форму уроку, що

з'явилася останнім часом і поширилася у сучасній школі (уроки-конференції, уроки-круглі столи, уроки-аукціони, уроки-дискусії тощо).

Проаналізовано ознаки нестандартного уроку, а саме: характер новизни; використання програмного та позапрограмного матеріалу; організація колективної та індивідуальної діяльності у сукупності; проведення уроків у нетрадиційних для цього місцях або оригінально оформлених навчальних приміщеннях; використання музичних та кінематографічних складових, мультимедійного обладнання та інформаційних комп'ютерних технологій; розкриття творчого потенціалу учнів.

Виділено переваги та недоліки використання нестандартних уроків у порівнянні із традиційними формами навчання.

Розкрито особливості формування здоров'язберезувальних компетентностей учнів під час вивчення предмету «Основи здоров'я». З'ясовано, що формування зазначених компетентностей учнів можуть бути реалізовані шляхом розробки і впровадження різноманітних здоров'язберігаючих технологій та вдосконалення форм і методів діяльності вчителя.

Здійснено аналіз оптимальних форм проведення занять з основ здоров'я, зокрема: урок – дискусія, урок – консультація, урок – практикум, урок – конференція (брифінг), тренінг. Обґрунтовано, що розробка та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я вимагає комплексної та ґрунтовної підготовки з боку вчителя, а саме: володіти методикою проведення тренінгових занять, використовувати інтерактивні методи навчання та комп'ютерні технології.

Для підвищення ефективності процесу навчання основ здоров'я у ЗЗСО розроблена методика використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі, яка передбачала:

- проведення занять з основ здоров'я у формі: уроку – дискусії, уроку-брейн-рингу, тренінгу;

- використання активних методів навчання (робота в групах, обговорення, мозковий штурм, рольові ігри, дискусії, творчі проекти, інтерв'ю, аналіз життєвих ситуацій, екскурсії, моделювання розв'язання проблеми тощо), що дозволяють значно покращити засвоєння матеріалу учнями і сприяють формуванню навичок здорового способу життя;
- врахування індивідуальних потреб та можливостей кожного учня;
- використання музичного супроводу як ефективного засобу підвищення емоційного настрою учнів та кращого засвоєння інформації;
- застосування фізичних вправ, руханок, дихальної гімнастики та ігор як обов'язкової частини уроку з метою покращення фізичного та психічного здоров'я учнів;
- врахування позитивної мотивації, яка стимулює учнів до активної участі та досягнень у навчанні та формує позитивне ставлення до здорового способу життя.

Експериментальна методика реалізовувалася під час вивчення тем «Надзвичайні ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні принципи порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях» та «Перша домедична допомога при кровотечах».

Для реалізації методики розроблене навчально-методичне забезпечення: конспекти уроків узагальнення і систематизації знань; практичного застосування знань, умінь і навичок (урок – брейн-ринг); тестові завдання для визначення рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я.

Теоретично обґрунтовано й експериментально доведено ефективність методики використання нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я у 8 класі.

Аналіз результатів формувального етапу експерименту дозволив визначити динаміку рівнів сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я. Так, на високому рівні сформованості навчальних досягнень учнів з основ здоров'я були 28 % учнів ЕГ (приріст становить плюс 4 %) та 22,2 % – КГ (приріст

становить плюс 3,72 %); достатньому – 36 % учнів ЕГ (приріст становить плюс 4 %) та 29,63 % учнів КГ (приріст становить плюс 3,3 %); середній рівень сформованості виявили 32 % учнів ЕГ (приріст становить плюс 4 %) та 29,63 % учнів КГ (приріст становить мінус 3,67 %); початковий рівень виявили 4 % учнів ЕГ (приріст становить мінус 12 %) та 18,52 % учнів КГ (приріст становить мінус 12 %).

Вірогідність і достовірність результатів експериментального дослідження підтверджені статистично за допомогою критерію Пірсона (χ^2).

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1 Медведчук Ю. О. Нестандартні уроки – новий засіб ефективного навчання учнів / Ю.О. Медведчук, О.В Чуйко // Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ, 2013. – № 3. – С. 184-188.

2 A Review of Nontraditional Teaching Methods: Flipped Classroom, Gamification, Case Study, Self-Learning, and Social Media Elnaz Safarour, Sharareh Kermanshachi and Piyush Taneja [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://surl.li/mpfzn> (дата звернення 28.10.2023).

3 Сорочан М. М. Дидактичні ігри як елемент нестандартних уроків інформатики у 5 класах. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3932> (дата звернення 12.04.2023).

4 Антипова О. У пошуках нестандартного уроку / О. Антипова, Д. Рум'янцева Д., В. Паламарчук // Рідна школа, 2001. – № 1. – С. 65-69.

5 Лухтай Л.К. Нестандартний урок // Початкова школа. – 1992. – № 3-4. – С. 31-32.

6 Печерська Е. Уроки різні та незвичайні / Е. Печерська // Рідна школа, 2005. – № 4. – С. 62-65.

7 Митник О. Народження нестандартного уроку / О. Митник, В. Шпак // Початкова школа, 2004. – № 12. – С. 11-23.

8 Десять ідей для нестандартних уроків. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://osvitanova.com.ua/posts/4802-desiat-idei-dlia-nestandartnykh-urokiv> (дата звернення 12.04.2023).

9 Педагогічні особливості використання нетрадиційних уроків у початковій школі / Л. О. Дубровська, О. В. Самойленко, В. Л. Дубровський [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/1668> (дата звернення 14.04.2023).

10 Дубровська Л. Теоретичні основи нетрадиційних форм навчання // Педагогіка : традиції та інновації. Матеріали II Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Харків, 15-16 травня 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 15-17.

11 Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. – Київ. – 1999. – 350 с.

12 Нестандартний урок як форма організації навчання [Електронний ресурс] : Режим доступу: <https://naurok.com.ua/nestandartniy-urok-yak-forma-organizaci-navchannya-78622.html> (дата звернення 14.04.2023).

13 Пометун О. І. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – Київ : Генеза, 2005. – 328 с.

14 Олексін Ю.П. Форми, методи і засоби навчання історії. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://www.sworld.com.ua/simpoz7/11.pdf> (дата звернення 15.04.2023).

15 Нестандартні уроки – неординарні підходи до викладання навчальних дисциплін [Електронний ресурс] : Режим доступу : <https://osnova.com.ua/nestandartni-uroki-neordinarni-pidhodi-do-vikladannya-navchalnih-distsiplin/> (дата звернення 15.04.2023).

16 Нестандартний урок в інтерактивному режимі [Електронний ресурс] / С. М. Лупенко-Ковтун // Молодий вчений. – 2017. – № 9. – С. 386-389. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_9_88 (дата звернення 15.04.2023).

17 Бобирьов А.В. Педагогічна сутність нестандартних уроків умовах профільного навчання : навч. посібник / А.В. Бобирьов. – Рівне : Технічні науки, 2019. – 275 с.

18 Полчанінова Т.В. Застосування нестандартних уроків у педагогічній діяльності / Т.В. Почанінова // Вісник наукових конференцій. – 2016. – № 7. – С. 91-93.

19 Про освіту : закон : [прийнято Верховною Радою 5.09 2017 р.] : [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://urst.com.ua/act/pro_osvitu (дата звернення: 14. 06. 2023).

20 Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898. [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 14. 06. 2023).

21 Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 14. 06. 2023).

22 Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Основи здоров'я» 6-9 класи. [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства освіти і науки України від (03. 07. 2022 року № 698) – Режим доступу : <http://surl.li/cxlhs> (дата звернення: 14. 06. 2023).

23 Connecting Health and Learning Health is Vital for Student Success: An Overview of Relevant Research. [Електронний ресурс] : <http://surl.li/mpget> (дата звернення: 28. 06. 2023).

24 Education Health and safety for schools. [Електронний ресурс] : <https://workingwise.nz/sectors/education-health-and-safety-for-schools/> (дата звернення: 28. 09. 2023).

25 Health education. [Електронний ресурс] : <https://www.rmc.org/what-we-do/training-expertise-to-create-healthy-schools/health-education/> (дата звернення: 28. 09. 2023).

26 Health Education Pacing Guide and Unit Planner. [Електронний ресурс] : https://www.cdc.gov/healthyyouth/health-education/docs/HED_Pacing_Guide_Unit-Planner_508.pdf (дата звернення: 28. 10. 2023).

27 Леонтъєва О. І. Формування здорового способу життя підлітків засобами культурно-просвітницької діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія, методика і організація культурно – просвітньої діяльності» / О. І. Леонтъєва. – Київ, 2005. – 22 с.

28 Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. В. Вакуленко. – Київ, 2001. – 24 с.

29 Guidance. Health and safety: responsibilities and duties for schools. [Електронний ресурс] : <https://www.gov.uk/government/publications/health-and->

safety-advice-for-schools/responsibilities-and-duties-for-schools (дата звернення: 28. 10. 2023).

30 Жабокрицька О. В. Педагогічні умови виховання основ здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності: автореф. дис.. канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. В. Жабокрицька. – Київ, 2004. – 15 с.

31 Сватъєв А. В. Соціально-педагогічні умови формування фізичного здоров'я підлітків у позашкільній роботі : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / А. В. Сватъєв. – Київ, 2001. – 17 с.

32 Соколенко О. І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Соколенко. – Луганськ, 2008. – 22 с.

33 Антонова О. Є. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів : монографія / О. Є. Антонова, Н. М. Поліщук // Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 248 с.

34 Омельченко С. О. Теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис... докт. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / С. О. Омельченко. – Луганськ, 2008. – 46 с.

35 Основи здоров'я : Книга для вчителя / Л. С. Ващенко, Т. Є. Бойченко. – Київ : Генеза, 2005. – 240 с.

36 Державний стандарт базової і повної середньої освіти (освітня галузь «Здоров'я та фізична культура») [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14. 06. 2023).

37 Воронцова Т. В. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша

школа). / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко та ін. – Київ : Видавництво «Алатон», 2017. – 376 с.

38 Романчук Н., Красюк Л. Використання нетрадиційних уроків із основ здоров'я у процесі формування здорового способу життя молодших школярів. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://bit.ly/3nGHod2> (дата звернення: 17. 06. 2023).

39 Творчий звіт учителя основ здоров'я, природознавства та біології Сеничак Н. О. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://bit.ly/3КраJkW> (дата звернення: 17. 04. 2023).

40 Мельник Н. М. Впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. / Н. М. Мельник // Початкове навчання. – 2006. – № 13 (89). – С. 2–5.

41 Матішак М.В. Варіативність організаційних форм навчальної діяльності учнів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / М .В. Матішак. – Київ, 2008. – 20 с.

42 Лис О.А. Здоров'язбережувальні аспекти сучасного уроку. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/zdorovyazberezhivalni-aspekti-suchasnogo-uroku-310349.html> (дата звернення: 12. 04. 2023).

43 Годованюк Т. Урок-тренінг як одна із сучасних педагогічних технологій навчання учнів математики [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://176.98.75.236/bitstream/6789/9668/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BC_%D1%88%D0%BA_21_10_18%20%281%29.pdf (дата звернення: 22. 03. 2023).

44 Шаповалова А. Використання тренінгів на уроках основ здоров'я з метою удосконалення свого «Я». [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://shapovalovaalla.blogspot.com/p/blog-page.html> (дата звернення: 22. 03. 2023).

45 Оржеховська В. М. Здоровий спосіб життя : навчально-методичний посібник / В. М. Оржеховська, О. О. Єжова. [Електронний ресурс] : – Режим

доступу : <https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/25-1.pdf> (дата звернення: 27. 03. 2023).

46 Основні положення щодо проведення тренінгів. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : https://nowmetodinf.blogspot.com/p/blog-page_43.html (дата звернення: 28. 03. 2023).

47 Матеюк О.П. Використання цифрових технологій на уроках біології та основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти / Г.А. Білецька, О.О. Єфремова, О. П. Матеюк, А.О. Дячук // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: Педагогічні науки. / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. №4(27) – С. 15-35. Режим доступу: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v27i4>

48 Надзвичайні ситуації. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/urok-nadzvichayni-situaci-klasifikaciya-nadzvichaynih-situaciy-osnovni-principi-poryatunku-i-zahistu-lyudey-u-nadzvichaynih-situaciyah-347664.html> (дата звернення: 28. 07. 2023).

49 Основні принципи порятунку у надзвичайних ситуаціях. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-osnovni-principi-poryatunku-u-ns-359094.html> (дата звернення: 28. 07. 2023).

50 Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко – Київ – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.

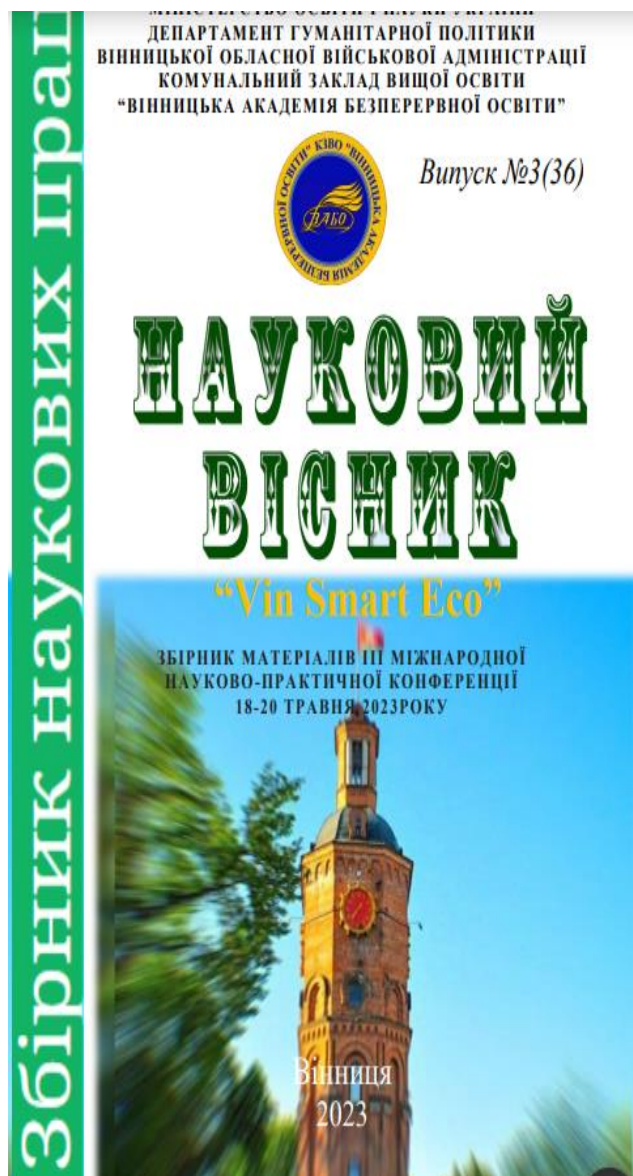
51 Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://sl.kledu.vn.ua/kruterii.html> (дата звернення: 11. 09. 2023).

52 Навчальний посібник щодо вивчення дисципліни «Методи прикладного статистичного аналізу» / укл. : Г. Г. Швачич, В.С. Коноваленков, О. В. Соболенко, Т. М. Заборова, В. І. Христян, Є. Є. Єгорцева – Дніпропетровськ : НМЕТАУ, 2017. – 178 с.

ДОДАТОК А

(довідковий)

АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

СЕКЦІЯ 8 – СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ, ЕКОЛОГО-ЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ, КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННІ ДЛЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. ПРАВНИЧІ АСПЕКТИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

1	Баторко Н.В. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД	304
2	Гончар О.А. ФАХОВА ПІДГОТОВКА ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПЕДАГОГІВ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	306
3	Маляр О.І., Назаренко Н.А. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЇ	310
4	Матеюк О.П., Полюк А.М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ПЛАНУВАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я	313
5	Матюшок Л.О. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ	316
6	Михайляк О.П. ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	318
7	Рідей Н.М. АКСІОЛОГІЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯКОСТІ Й БЕЗПЕКИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ФОРМ ЗВО ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	320
8	Сасенко Т.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТУДЕНТІВ І ДОРОСЛИХ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ	325
9	Сидоренко Т.М. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ДІЛОВОДСТВА У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	328
10	Тарасенко Г.С., Шабельська Г. ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ РОДИННОЇ ПЕДАГОГІКИ	332
11	Шевченко І.А. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ	336
12	Шпотя Т.В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТРИЧНОГО РЕНОМЕ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	340

УДК 37.02

Матеюк О.П., к. п. н., доцент,
доцент кафедри екології та біологічної освіти
Полюк Аліна Миколаївна
студент спеціальності «Середня освіта.
Біологія та здоров'я людини»
ступеня вищої освіти «Магістр»
Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ПЛАНУВАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ ПІД ЧАС ВІВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Анотація. У статті розглянуто особливості розробки та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я. Проаналізовано особливості застосування компетентнісного підходу у змісті навчального предмета «Основи здоров'я». Висвітлено необхідність застосування педагогами сучасних засобів і методів навчання; поєднання традиційних та інноваційних форм роботи; використання інтерактивних методів навчання та комп'ютерних технологій.

Ключові слова: нестандартний урок, основи здоров'я, освіта на основі набуття життєвих навичок, інтерактивні технології, цифрові технології.

Сьогодні в освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи, який відбувається відповідно до закону України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту базової середньої освіти. Ці зміни сприяють системному оновленню змісту та переходу на нову структуру навчання. Нові види діяльності, нові стандарти розвитку особистості потребують нових, нестандартних підходів до надання освіти.

Сьогодні є очевидним, що школа не може надалі залишатися лише транслятором знань, адже кількість інформації у світі зростає щодня, тобто застосування суто традиційних технологій навчання не забезпечують сучасні потреби ні учнів, ні учителів, як безпосередніх учасників освітнього процесу. Як зазначають Т. Воронцова, В. Пономаренко «завдяки розвиткові інформаційно-комунікаційних технологій, знання знаходяться практично на кінчиках пальців інтернет-користувачів» [1].

Разом із інформатизацією в освіті запроваджуються педагогічні технології розвитку соціально-психологічних компетентностей (життєвих навичок) учнів, метою яких є полегшення соціальної адаптації дітей, підвищення їхньої стійкості в сучасному світі, тобто реалізується компетентнісний підхід (знання заради вмінь). Він базується на основі формування та розвитку життєвих навичок, що дозволяють успішно розв'язувати завдання самозахисту від ризикової поведінки, додання життєвих труднощів, повсякденних проблем та інших питань, що розкриваються у змісті навчального предмета.

Педагоги наголошують, що за своїм призначенням, змістом і методами навчання предмет «Основи здоров'я» суттєво відмінний від інших шкільних предметів. Його особливості визначаються:

– необхідністю впливати на свідомість і поведінку учнів. Ця теза ґрунтується на визнанні того, що якість життя людини, її здоров'я, безпека і благополуччя найбільшою мірою залежать від її поведінки та способу життя;

– тим, що навчально-виховні впливи мають бути спрямовані на формування у дітей позитивних цінностей, знань, ставлень, умінь і навичок, які зменшують ризик виникнення поведінкових проблем і підвищують особистісний потенціал учнів для їхнього гармонійного розвитку та життєвого успіху;

– тим, що для посилення мотивації та ефективності навчання потрібно послідовно впливати на шкільну політику і створювати сприятливе середовище. Ці особливості потребують знань

концепції предмета, а також застосування нових принципів і підходів як до навчання, так і до адекватного оцінювання його результатів [1].

Відповідно до концепції навчальної програми «Основи здоров'я», особливість методики проведення уроків інтегрованого предмета «Основи здоров'я» полягає в тому, що оволодіння сприятливими для здоров'я й розвитку особистості життєвими навичками потребує багаторазового вправлення, насамперед у процесі групової взаємодії. Запорукою формування здорової особистості учня є взаєморозуміння, взаємоповага, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу. Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проєктах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсій, моделюванні розв'язання проблеми тощо. Особливу увагу необхідно надати позитивній мотивації учнів не лише на вибір здорового способу життя, а й активну, щоденну й поступальну їх дію за правилами й вимогами збереження життя й зміцнення здоров'я [5].

Аналізуючи досвід педагогів-практиків [1, 7-8], знаходимо підтвердження того, що для підтримання мотивації навчання школярів, вчителі постійно шукають сучасні засоби і методи навчання; традиційні прийоми роботи доповнюють інноваційними. Для підвищення пізнавальної активності дітей педагоги використовують стимулювання учнів до вільного висловлювання думки, самостійної пошукової роботи з підручником та додатковими джерелами. Вони відмічають, що успішне засвоєння навчальної програми та гарний рівень засвоєння теоретичного матеріалу забезпечують такі види нестандартних уроків: урок-тренінг, урок-ділова гра, урок-свято, урок-вікторина, урок-КВК, урок-подорож тощо.

Ефективність навчального процесу багато в чому залежить від умінь учителя правильно організувати урок і грамотно вибрати ту чи іншу форму проведення заняття. Підготовка будь-якої нетрадиційної форми уроку вимагає від педагога великих витрат сил і часу, оскільки він зазвичай виступає в ролі організатора. Тому перш ніж братися за таку роботу, слід зважити власні сили й оцінити можливості. Для успішної підготовки нетрадиційного уроку та його проведення вчитель повинен володіти низкою особистісних якостей і відповідати деяким вимогам, основними з яких є: добре знання предмета і методики; творчий підхід до роботи, винахідливість; знання психологічних особливостей учнів; усвідомлене ставлення до використовуваної нетрадиційної форми уроку в навчальному процесі; урахування особливостей власного характеру і темпераменту [4].

Для забезпечення якісного викладання предмета педагоги пропонують застосовувати ефективну педагогічну технологію, спрямовану на формування здорової та просоціальної особистості – освіту на основі набуття життєвих навичок (ООЖН). Вона гармонійно поєднує функції виховання (формування ідентичності, цінностей та переконань) і розвиток соціально-психологічних компетентностей учнів (їхніх знань, умінь і навичок). Це сприяє формуванню своєрідного «поведінкового імунітету» до надмірно ризикованої поведінки [1].

Державним стандартом базової і повної середньої освіти з метою підвищення рівня організації навчально-виховного процесу та забезпечення якості викладання предмету «Основи здоров'я» передбачено облаштування кабінету основ здоров'я, пристосованого до проведення інтерактивних (тренінгових) занять та забезпечення потреб щодо впровадження програм превентивної освіти. Як зазначають практики, «...потрібно, щоб кабінет став повноцінною ланкою навчально-виховного процесу, був в епіцентрі шкільного життя, а саме: участь у проведенні предметних тижнів, виховних годин, годин спілкування» [3].

Багато вчителів рекомендують використовувати у практиці проведення нестандартних уроків музичний супровід. Науково доведено, що легка та спокійна музика має сприятливий фізіологічний і психічний вплив на людський організм, допомагає покращити емоційний стан, процеси сприйняття та запам'ятовування [8].

Надзвичайно поліпшують працездатність дітей на уроках дихальна гімнастика та фізичні вправи для постави, рук, шиї, ніг та гімнастика для очей, пальмінг. Фізичні вправи краще проводити під музичний супровід. Цей прийом допомагає зняти втомленість. Такі вправи можна досить успішно надавати проводити учням або поєднувати з елементами ігор. Так, наприклад, цікавими є ігри – руханки [6, 8].

До найбільш оптимальних форм проведення занять з основ здоров'я можна віднести такі: урок – дискусія, урок – консультація, урок – практикум, урок – конференція (брифінг), тренінг [1, 4-5]. Утворення основ життєвих навичок передбачає обов'язкове застосування інтенсивних, інтерактивних педагогічних методів і прийомів у формі тренінгів.

Навчальний предмет «Основи здоров'я» має свою специфіку, котра зумовлена тим, що на уроках потрібно моделювати поведінку людини у різних ситуаціях, відпрацювати навички безпечної для здоров'я поведінки.

Педагоги наголошують на необхідності використання цифрових технологій навчання, що надають можливість проводити спостереження та експерименти в умовах віртуального середовища, відпрацювати життєві навички, необхідні для збереження здоров'я, безпеки життєдіяльності і гармонійного розвитку. Сучасні діти – діти Інтернету і сучасних технологій, які значну частину свого життя проводять у віртуальному світі. У навчанні сучасні учні швидко втрачають інтерес до традиційних методів навчання й орієнтовані на практичні аспекти та інтерактив з використанням сучасних технологій. Для інформаційної підтримки уроків основ здоров'я на допомогу учителю сьогодні є багато сучасних он-лайн-сервісів (Genially, Learning-Apps, Kahoot! та ін.) та ресурсів (Classtime, Online Test Pad, МійКлас тощо), які можна використовувати для створення кросвордів, логічних ігор, навчальних та психологічних тестів, опитувань, тестів та домашнього завдання [2].

Таким чином, розробка та планування нестандартних уроків під час вивчення основ здоров'я вимагає комплексної та ґрунтовної підготовки з боку вчителя, а саме: володіти методикою проведення тренінгових занять, використовувати інтерактивні методи навчання та комп'ютерні технології.

Список використаних джерел

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). К. : Видавництво «Алатон», 2017. 376 с.
2. Білецька Г.А., Єфремова О.О., Матеюк О.П., Дячук А.О. Використання цифрових технологій на уроках біології та основ здоров'я у закладах загальної середньої освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. / гол. ред. О. В. Діденко. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. №4(27) С. 15-35. Режим доступу: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v27i4>
3. Матішак М.В. Варіативність організаційних форм навчальної діяльності учнів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. К., 2008. 20 с.
4. Мельник Н. М. Впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес. *Початкове навчання*. 2006. № 13 (89). С. 2–5.
5. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Основи здоров'я» 6-9 класи. Наказ Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2022 року № 698. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.osnovy.zdorovia-6-9.pdf> (дата звернення: 22.04.2023).
6. Лис О.А. Здоров'язбережувальні аспекти сучасного уроку. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/zdorovyazberezhuvalni-aspekti-suchasnogo-uroku-310349.html> (дата звернення: 2.05.2023).
7. Романчук Н., Красюк Л. Використання нетрадиційних уроків із основ здоров'я у процесі формування здорового способу життя молодших школярів. Режим доступу: <https://bit.ly/3nGHod2> (дата звернення: 10.05.2023).
8. Творчий звіт учителя основ здоров'я, природознавства та біології Сенічак Н.О. Режим доступу: <https://bit.ly/3KpaJkW> (дата звернення: 25.04.2023).

ДОДАТОК Б
(обов'язковий)
КОНСПЕКТ УРОКУ – БРЕЙН-РИНГУ

Брейн-ринг «Перша домедична допомога при кровотечах».

Мета: узагальнити, систематизувати та повторити матеріал з тем «Домедична допомога при кровотечах», стимулювати пізнавальну діяльність учнів; виховувати дбайливе ставлення до свого життя та здоров'я та культуру спілкування один з одним; розвивати логічне мислення, розвивати вміння та навички:

- 1) надавати першу допомогу при різних видах кровотеч;
- 2) застосовувати теоретичні знання на практиці;
- 3) працювати в групах;
- 4) виконувати нестандартні завдання;
- 5) узагальнювати і систематизувати вивчений матеріал, вибирати головне, робити висновки;

Обладнання:

1. Завдання для брейн-рингу.
2. Картки з написом назв команд.
3. Матеріал для надання першої допомоги (бинт, вата, турнікет).
4. Таблиця «Надання першої допомоги при ранах та кровотечах».

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Оформлення кабінету для проведення брейн-рингу.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів.

1. Вступне слово вчителя

Добрий день шановні учні. Запрошую всіх вас прийняти участь у брейн-рингу та перевірити ваші знання з даної теми.

Зупинити кров у випадку порізу, розриву шкірних покривів, легкої або важкої травми дуже важливо, адже велика втрата крові може призвести до незворотних наслідків. Однак, щоб правильно надати першу допомогу при кровотечі, потрібно знати, що це за кровотеча, адже тільки тоді можна надати правильну першу допомогу і мінімізувати ризики зараження, надмірної крововтрати і більш серйозних наслідків.

Чому людина стає безпорадною, коли стикається з небезпекою? Відповідь проста: не вистачило знань, рішучості, волі, часу. Ті питання, які ми пригадаємо сьогодні допоможуть правильно прийняти рішення і не допустити зволікання в діях по наданню першої долікарської допомоги.

III. Проведення брейн-рингу.

Представлення команд.

Виконання завдань.

I тур – «Мозковий штурм».

Кожній команді по черзі пропонується по 4 запитання, які передбачають коротку відповідь. Члени команди повинні відповідати досить швидко, оскільки часу на роздуми немає. Відповідає той, хто знає відповідь.

Запитання для команд.

I команда.

1. Вихід крові із свого русла в тканини і порожнини організму ... (кровотеча).

2. Кровотеча буває зовнішньою і... (внутрішньою).

3. Кров темно-червоного кольору, витікає безперервно та повільно... (венозна).

4. Загрозлива для життя людини кровотеча має назву... (масивна).

II Команда.

1. Різновиди штучного дихання. (з рота до рота, з рота до носа).

2. Нерівномірне просочування невеликої кількості крові з пошкодженої шкіри або органів (капілярна).

3. Правильність накладання джгута перевіряють за (зникненням пульсу та змінення забарвлення кінцівки).

4. Виклик бригади екстреної медичної допомоги здійснюється за номером (103).

III Команда.

1. Вид кровотечі, за якої кров виливається в одну з порожнин тіла (черепну, черевну, плевральну та ін.) або внутрішні тканини організму. (внутрішня).

2. Підручні засоби замість джгута (ремінь, косинка, краватка, м'яка тканина).

3. СЛР включає в ... (ШД та непрямий масаж серця).

4. Якщо в рані є сторонній предмет, потрібно... (не чіпати його).

II тур – теоретична частина.

Капітани кожної команди по черзі (всліпу) обирають картки з завданням.

Потрібно обговорити питання та виступити з логічною відповіддю.

1. Первинний огляд пораненого.

2. Різновиди кровотеч.

3. Ознаки внутрішньої кровотечі.

III тур – практична частина.

Капітани кожної команди по черзі (всліпу) обирають картки з завданнями практичної частини. Після обговорення 1-2 члени команди виконують його, коментуючи.

1. Проведення серцево-легеневої реанімації дорослому.

2. Перша допомога при носових кровотечах.

3. Алгоритм пальцевого притискання артерій.

IV тур – Зупини кровотечу.

Капітани кожної команди по черзі обирають картки з завданнями практичної частини. Після обговорення 1- 2 члени команди виконують його.

1. Накладання тиснучої стерильної пов'язки при капілярній кровотечі.

2. Накладання компресійної пов'язки.

3. Накладання джгута-закрутки з підручного матеріалу на верхню кінцівку.

V тур – «Хто швидше».

Кожній команді по черзі пропонують речення з помилками. Помилки треба знайти та виправити.

1. Непрямий масаж серця дитині до 8 років здійснюють обома руками на середині грудної клітки...(однією).

2. Накладання джгута-турнікета – один з основних методів зупинки капілярних кровотеч (масивних).

3. Турнікет накладаємо на 2 см вище рани (5-7см).

4. Алгоритм зупинки вузлових кровотеч: прямий тиск на рану – тампонування рани – джгут (компресійна пов'язка).

5. Венозна кровотеча витікає з рани сильним пульсуючим струменем яскраво-червоного кольору (артеріальна).

6. Об'єм крові в дорослої людини в середньому 2 л (5л).

7. Смертельна крововтрата до 1 л крові (понад 2,5 л).

8. Непрямий масаж серця дитині до року робимо однією рукою (2 пальцями).

9. Якщо в рані стороннє тіло потрібно витягти предмет та накласти пов'язку (не чіпати предмет).

VI тур – Гра «Хто такий? Що таке?».

Грає капітан команди. За одну хвилину гравець повинен пояснити якомога більше слів чи їх сполучень, які йому будуть пропонувати.

Оцінка туру: 1 бал за вірне пояснення. Максимальна кількість балів – кількість вірних пояснень за одну хвилину.

1. Джгут-закрутка.

2. Капілярна кровотеча.

1. Бинт.

2. Сонна артерія.

1. Прямий тиск на рану.

2. Штучне дихання «рот до носа».

IV. Підведення підсумків.

Заключне слово вчителя.

Ну що ж закінчився наш брейн-ринг. Хочу сказати велике дякую всім, хто брав у ньому участь. Ви молодці. Ви показали досить глибокі знання. Гадаю, що всі ці теоретичні знання ви зможете використати на практиці, у повсякденному житті.

ДОДАТОК В
(обов'язковий)
КОНСПЕКТ УРОКУ-ТРЕНІНГУ

Тема: Екологічна безпека: поняття, умови, забезпечення.

Мета: сформувати знання про поняття «екологічна безпека»; охарактеризувати екологічні проблеми регіону проживання; розвивати вміння розуміти причинно-наслідкові зв'язки; продовжити виховувати особисту відповідальність за безпечне середовище існування.

Обладнання і матеріали: екологічна карта України, ватман «Квітник», листки паперу форматом А4, олівці, маркери, стікери-квіточки, смайлики (усміхнений, ображений, здивований), відео «Екологічна катастрофа», малюнки, ноутбук.

Тип уроку: урок-тренінг.

Хід заняття

Для проведення тренінгу в класі потрібно розставити парти на три групи, а зайві винести з класу. Тема заняття записана на дошці.

Повідомлення теми і мети тренінгу:

Добрий день! Я рада вітати вас на тренінгу «Екологічна безпека: поняття, умови, забезпечення». Ми з вами часто чуємо слова «екологія», «екологічна ситуація», «екологічна безпека», «екологічна проблема». За допомогою цих слів ми можемо зрозуміти взаємовплив людини і природи.

(запис на дошці)

«Природу перемагають, лише підкоряючись її законам» (Ф. Бекон)

На сьогоднішньому занятті ми спробуємо дати відповідь на такі питання: що таке «екологічна безпека»? Як оцінити екологічну безпеку свого населеного пункту? Які екологічні небезпеки можуть бути присутні у нашій місцевості?

Знайомство (музичний супровід – композиція І. С. Баха «In Air»). Для ефективної роботи ми спочатку познайомимось, а для цього ми проведемо вправу

«Природа це». Ваше завдання полягає в тому, що ви повинні продовжити речення: «Для мене природа це...», а своїм виразом обличчя подарувати сусіду хороший настрій.

Бажаю вам, щоб гарний настрій залишався до кінця дня.

Правила роботи в групах. Перед тим як ми почнемо працювати давайте пригадаємо, які є правила роботи в групах, та запишемо їх на дошці (діти по черзі називають правила, а вчитель записує їх на дошці).

Очікування. А що ви чекаєте від нашої сьогоднішньої зустрічі? Зробіть коротенькі записи на квіточках, що є на ваших партах. В кінці заняття ви зачитаете свої очікування і якщо вони справдяться, то перемістите на плакат «Шкільний квітник» (учасники записують на клейких папірцях у вигляді квіточок).

Основна частина

Інформаційне повідомлення вчителя. Усі небезпеки, які пов'язані із забрудненням природи і впливають на наше здоров'я, називають екологічними небезпеками.

Екологічна небезпека – це сукупна небезпека, діяльність техногенних систем, під впливом яких виникли природні екологічні фактори та негативні природні процеси.

Безпека пов'язана з небезпекою. Безпека – це виключення небезпеки або її зменшення до прийнятого ризику для довкілля. Люди, як і всі живі істоти мають у навколишньому середовищі все необхідне для їх існування: питну воду, родючу землю, незабруднене повітря, і це все є безпекою. Якби людина немало цього всього у природі, то виникла б небезпека.

Переживши не одну екологічну катастрофу, люди усвідомили, що рельєф, ґрунт, підземні і поверхневі води, рослинний і тваринний світ тісно взаємопов'язані. Зміна одного елемента (наприклад, забруднення атмосфери) може призвести до непередбачуваних змін решти його елементів – забруднення підземних і поверхневих вод, землі та вирощених на ній продуктів харчування. Усе це негативно впливає на їх здоров'я, погіршується якість життя.

Вправа «Мозковий штурм».

Ми з вами живемо в безпосередній близькості із Лісопереробною компанією, тож, давайте подумаємо і скажемо:

- які переваги дає таке місце мешкання, проживання?
- які небезпеки тут можливі?

Вправа «Відкритий мікрофон».

Хотілось поцікавитись: чи турбує вас проблема забруднення навколишнього середовища? (Кожен учень по колу отримує «мікрофон» та висловлює своє ставлення щодо зазначеної проблеми).

Дякую. Розумію, що тема сьогоdnішнього тренінгу-уроку надзвичайно актуальна для вас. Адже майже всі корисні копалини – вугілля, газ, нафта, руди чорний і кольорових металів – містять сірку. Тому під час спалювання вугілля, нафтопродуктів, газу і виплавки металів утворюється сірчаний газ. Він є одним із найнебезпечніших забруднювачів атмосфери. Тривала дія навіть незначних його концентрацій спричиняє легеневі та шлункові захворювання. Сірчаний газ реагує з краплинами води, які є в повітрі, й перетворюється на сірчану кислоту, що підвищує кислотність опадів.

Вправа «Визначення поінформованості учнів із проблемами».

За допомогою наступної вправи побачимо наскільки ви є поінформованими щодо екологічних небезпек людства. На дошці на аркушах А-4 написано «Так», «Ні», «Незнаю». На столах для кожного з вас є три смайлики: смайлик посміхається, ображений, здивований – прикріпіть свої смайлики до відповідного аркушу (рівня обізнаності щодо екологічних небезпек). Бажано підтримати свого паперового «друга» таким самим виразом обличчя (учні виходять до дошки і прикріплюють смайлики-стікери. Цією вправою поєднуємо руханку з проявом емоцій та оцінюємо інформованість учнів із екологічними проблемами).

Вправа «Взаємне навчання».

Очевидно, що ваші уявлення про екологічні небезпеки потребують певних знань і щоб їх поповнити вам потрібно об'єднатися в групи, для цього використаємо вправу «Світлофор»: діти по черзі називають колір світлофору,

наприклад: один – зелений, другий – червоний, третій – жовтий; і таким чином потім формується три групи. В кожній групі учні повинні підсумовувати, те про що йде мова в тексті; поставити запитання до нього; зробити припущення, про що піде мова далі.

Текст

Основними забруднювачами атмосфери є транспорт і промислові підприємства. Адже у випарах бензину, викидних газах автомобілів містяться вуглеводневі сполуки. У повітрі найчастіше є такі з них: метан, пропан, бензол, толуол. Тривала їх дія на організм людини підвищує ризик онкологічних захворювань.

Найбільші забруднювачі літосфери – гірничодобувна промисловість та сільське господарство. Інтенсивне ведення сільського господарства призводить до виснаження родючості ґрунтів аж до спустелювання значних територій, заболочення, засолення, забруднення орних земель пестицидами і мінеральними добривами (у роздатковому матеріалі навести види забруднювачів атмосферного повітря).

Робота в групах. «Створення плаката».

На ваших партах є ватмани. Ваше завдання зараз схематично зобразити види атмосферного забруднення.

Захист проектів:

Діти пояснюють свої схеми, де називають види забруднення атмосфери.

Вправа «Вірю чи не вірю!»

Робота з сигналізатором. Якщо ввірите, то піднімаєте синій кружечок, а якщо ні – то червоний. Спочатку висловлюються ті, хто підняв синю картку, (чому вони вважають це твердження правдивим). Потім ті, хто підняв червону картку.

1. З парниковим ефектом пов'язують загрозу глобального потепління.
2. Землю називають блакитною планетою, тому що більша частина її поверхні вкрита водою.

3. Вуглекислий газ не відіграє суттєвої ролі у процесі фотосинтезу.
4. Чадний газ утворюється внаслідок неповного згоряння палива.
5. Жодні корисні копалини не містять сірку.

Підведення підсумків заняття.

Метод «Незакінчене речення».

Учні закінчують думку поданого учителем речення:

«Я можу взяти участь у розв'язанні наступної екологічної проблеми...».

Завершення тренінгу. Вправа «Зворотній зв'язок».

Ви всі молодці! Пропоную вам повернутися до тих квітів, з якими ми працювали на початку уроку. Якщо ви сьогодні дізналися щось нове для себе і ваші очікування справдились, то візьміть квіточку і помістіть її на квітник.

Прощання.

Наш квітник зацвів різним квітами і став напрочуд красивим. А це говорить про те, що наш урок-тренінг підійшов до завершення, і кожний з вас взяв сьогодні для себе, щось важливе із цього заняття.

Похвалити найактивніших учнів. Оцінки за урок. Домашнє завдання.

ДОДАТОК Г

(обов'язковий)

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Тестові завдання для контрольної роботи № 1

1 Що робити, якщо потрапили під завал?

- а) тихенько чекайте, поки розберуть завал
- б) якщо є можливість – скористайтеся телефоном, привертайте увагу звуками
- в) швидко самі розбирайте завал
- г) якщо ніхто не чує – пробуйте повільно вивільнити руки та ноги

2 Якщо перестрілка застала вас на вулиці потрібно:

- а) сховатися під автівку, яка стоїть найближче
- б) швидко бігти додому
- в) закрити вуха та відкрити рот
- г) негайно лягти на землю

3 Оберіть правильні твердження:

- а) сховищем можуть бути підземні паркінги та підземні переходи
- б) побачили підозрілий предмет – віднесіть його на безпечну територію
- в) сигнал «Увага всім» – це протяжне звучання сирен або переривчасті гудки
- г) щойно почули свист снаряду, падайте на землю

4 За причинами надзвичайні ситуації поділяються на такі види:

- а) техногенного, природного, загальнодержавного, регіонального, характеру
- б) техногенного, природного, соціально-політичного, військового характеру
- в) загальнодержавного, регіонального, місцевого та об'єктового характеру
- г) місцевого, об'єктового, соціально-політичного, військового характеру

5 Вміти опанувати емоції – це:

- а) бути уважними до себе
- б) вміти усвідомити та назвати емоцію
- в) виплескувати їх, коли потрібно
- г) підібрати дієві вправи, щоб заспокоюватись

6 Якщо на людині загорівся одяг, потрібно:

- а) швидко бігти з місця пожежі
- б) падати на землю і котитися
- в) чекати пожежну команду
- г) кинути на палаючого цупку тканину

7 У задимленому приміщенні слід рухатися:

- а) навколішки чи повзучи
- б) ставши на повний зріст вздовж стіни
- в) чекати поки врятують
- г) накрившись чимось мокрим

8 Вкажіть, коли можливе отруєння чадним газом:

- а) при закритті заслінки печі після повного згоряння палива і охолодження попелу
- б) при палінні в печі, яка має тріщини
- в) у зачиненому гаражі при працюючому двигуні автомобіля
- г) у задимленому приміщенні під час пожежі

9 Принципи безпечної життєдіяльності

- а) Думати, замислюватись, діяти
- б) Уникати, запобігати, думати
- в) Діяти, передбачати, уникати, думати
- г) Діяти, запобігати, передбачати

10 Що робити у випадку виникнення загрози радіаційної небезпеки?

- а) відкрийте всі вікна та двері для провітрювання
- б) негайно укрийтеся в будинку (або в сховищі)
- в) закрийте всі вікна та двері, заклейте щілини
- г) перед виходом з дому в укриття перекрийте газ, воду, вимкніть електрику

11 Дії під час хімічної небезпеки, якщо ви знаходитесь вдома:

- а) увімкніть телевізор чи радіоприймач і уважно прослухайте інформацію про характер небезпеки
- б) відкрийте всі вікна та двері для провітрювання
- в) введіть герметизацію приміщення (квартири, будинку): щільно закрийте вікна і двері, димоходи, вентиляційні люки

г) підготуйте запас питної води (наберіть воду у герметичні ємності), загерметизуйте продукти харчування

12 Якщо Ви почули сигнал «Увага всім!», то необхідно зробити наступні дії:

- а) увімкнути радіо, телебачення
- б) прослухати звернення до населення
- в) намагатися сповістити родичів, сусідів
- г) всі відповіді правильні

Тестові завдання для контрольної роботи № 2

1 Якщо у потерпілого відсутнє дихання слід:

- а) чекати швидку медичну допомогу
- б) покласти його на бік, і легенько струшувати
- в) періодично перевіряти реакцію зіниць
- г) покласти на спину та робити непрямий масаж серця та штучне дихання

2 Симптоми, характерні для всіх видів кровотеч:

- а) блідість, запаморочення, частий слабкий пульс, прогресуюче зниження артеріального тиску
- б) блідість, запаморочення, висока температура, зниження артеріального тиску
- в) запаморочення, підвищення артеріального тиску, слабкий пульс
- г) блідість, блювота, високий тиск, висока температура

3 Які дії допомоги правильні для всіх випадків критичних станів людини (ступор, істерика, нервове тремтіння, агресія, плач, панічна атка)?

- а) обійняти людину
- б) звести до мінімуму кількість людей поруч (за можливості)
- в) говорити спокійно і впевнено
- г) дати побути в цьому стані, доки не стане легше

4 Правила безпечної поведінки в умовах наявності міни чи вибухонебезпечних предметів:

- а) не панікувати
- б) підійти ближче, щоб упевнитися, що це міна
- в) відійти на безпечну відстань
- г) обов'язково повідомити про знахідку спеціальні служби

6 На який максимальний час накладається джгут?

- а) 1 година
- б) 2 години
- в) 30 хвилин
- г) 1,5 години

7 Що потрібно робити в разі сильної кровотечі?

- а) перетиснути ушкоджену судину пальцем
- б) вище за місце поранення накласти джгут і туго його затягнути
- в) вкласти записку із зазначенням дати і часу накладання джгута
- г) доправити потерпілого до лікарні

8 Визначте тип кровотечі за характеристикою: при даному виді кровотеч кров темно-вишневого кольору, витікає швидко, але спокійно.

- а) капілярна
- б) венозна
- в) артеріальна
- г) внутрішня

9 При якій кровотечі НЕ викликають швидку допомогу

- а) капілярній
- б) венозній
- в) артеріальній
- г) внутрішній

10 Ваші ПЕРШІ дії при виявленні вибухового чи підозрілого предмета?

а) повільно відійти на безпечну відстань тим же шляхом, яким підійшли
б) зробити фото та перевірити в інтернеті, чи дійсно небезпечний цей прилад

в) одразу зателефонувати 101

г) самостійно перемістити прилад у більш безпечне місце

11 Що обов'язково має бути в тривожній валізі?

- а) паспорт і копії всіх необхідних документів в поліетиленовій упаковці
- б) одяг, спідня білизна, шкарпетки, зручне взуття
- в) ліхтарик, сірники, запальничка, свічки
- г) продукти харчування на два дні, два літри питної води на одну людину

12 Визначення стану потерпілого:

а) перевірити безпечність ситуації для себе, підійти до потерпілого, звернутися до потерпілого, перевірити пульс, дихання, покласти у безпечне положення

б) підійти до потерпілого, звернутися до потерпілого, перевірити пульс, дихання, покласти у безпечне положення

в) перевірити безпечність ситуації для себе, підійти до потерпілого, звернутися до потерпілого, перевірити дихання, покласти у безпечне положення

г) перевірити безпечність ситуації для себе, підійти до потерпілого, перевірити пульс, дихання, покласти у безпечне положення

13 Непрямий масаж серця:

а) потерпілого вкласти на тверду поверхню, звільнити від одягу грудну клітку, стати збоку, виконати 5 вдихів і 30 натискань на грудну клітку, потім 2 вдихи і 30 натискань на грудну клітку і т.д. до приїзду швидкої або відновлення дихання

б) потерпілого вкласти на тверду поверхню, звільнити від одягу, стати збоку, виконати 5 вдихів і 30 натискань на грудну клітку, потім 2 вдихи і 30 натискань на грудну клітку і т.д. до приїзду швидкої

в) потерпілого вкласти на тверду поверхню, звільнити від одягу грудну клітку, стати збоку, виконати 6 вдихів і 30 натискань на грудну клітку, потім 2 вдихи і 30 натискань на грудну клітку і т.д. до приїзду швидкої

г) потерпілого вкласти на тверду поверхню, звільнити від одягу грудну клітку, стати збоку, виконати 5 вдихів і 15 натискань на грудну клітку, потім 2 вдихи і 15 натискань на грудну клітку і т.д. до приїзду швидкої

14 Надзвичайні ситуації це?

а) події, які порушують спокій людей

б) події, що призводять до загибелі людей

в) події, що призводять до матеріальних втрат

г) події, що призводять до порушення прав людей

15 Що потрібно взяти із собою під час евакуації, вибери правильну відповідь:

а) посуд

б) продукти

в) ноутбук

г) документи, гроші

16 До надзвичайної ситуації природного походження відносяться:

- а) пожежі
- б) паводки, повені
- в) викрадення зброї
- г) шантаж

17 Права та обов'язки громадян під час небезпеки регулюються...

Червоною книгою України

Конституцією України

Кодексом цивільного захисту України

Правилами внутрішнього розпорядку закладу загальної середньої освіти

18 Екологічні проблеми й техногенні аварії, які виникли внаслідок воєнних дій:

- а) руйнування очисних споруд
- б) забруднення річок, ставків
- в) захворювання СНІД
- г) загибель тварин та птахів

19 Дії під час хімічної атаки:

- а) негайно залишити зону ураження
- б) негайно вийти на двір
- в) одягнутися так, щоб залишилося якомога менше відкритої шкіри
- г) герметично запакувати продукти харчування

20 Алгоритм дії при пожежі:

- а) сповістити по телефону 101
- б) евакуювати людей
- в) при можливості вжити заходів по гасінню пожежі
- г) заховатися в будинку